

Nekaj porabnih mislij o slovenščini v govoru in v pismu.

(Piše France S. Lekše.)

... Torej, ali sprejeti, ali dokaze z dokazi ovreči, tako je pošteno; in nobeden pameten človek v poslednjem primeru ne bo razžaljen.«

P. Stanislav Škrabec: „Cvetje“ VIII. 7.

Koliko je že¹⁾ let, odkar je prvi-krat izpregovoril človek! In vendar je opazal malo ne vse okoli sebe, pod seboj in nad seboj prejmer svoj govor. Ustrojstvo njegovo je proučeval še le v poznejših letih, da ne rečem v pravem pomenu besede, še le v novejšem času. Kajpada bi delali krivico Grkom in Rimljanom, ako bi trdili, da stari niso imeli pojma o jezikovni znanosti. Zakaj grške in rimske modroslovce in slovničarje²⁾ zahvaljujemo za tehnične izraze v slovnici še sedaj navadne, kakor ime samostalniki in glagol, padež, čislo, infinitiv in particip. — Stari svet, kateri nam je ostavil vzgled v različnih znanostih in v umetelnosti, ni mogel popolnoma poznati znanosti o jeziku, ker ni umeval narodov življenja in jezika. Poznal je razloček med svojim jezikom in svojim narodom — in med barbari. Poslednji so mu bili vsi, ki niso govorili grški ali pa latinski. Barbare je zaničeval Grk in Latincec ter jih imel za sužnike, nesposobne za znanosti. Še le krščanstvo, oznanjujoč enakost vseh ljudij in ljubezen med seboj, zatrla je sužnost. Pri oznanjevanju evangelja je bilo zelo potrebno

znanje jezikov: od kraja grškega, latinskega in hebrejskega, pozneje pa tudi ostalih. Kadar so se odpirali »novi svetovi« zamorski, do tedaj nepoznani, bilo je za razširjanje krščanstva potrebno učiti se novih jezikov. Oznanjevalci evangelja so seznanjevali svet s Kino, Japanom in stanovniki Amerike. In zbirali so se v društva učeni duhovni in svetovni moške v Španiji, Portugaliji, Italiji in Holandiji z namenom, da bi se učili novih jezikov. Mnogo se je tu storilo za jezikovno znanost. Vendar vsega tega ne moremo imenovati znanost v pravem današnjem pomenu besede. Zakaj bilo je še vse razmetano, razbrskano. Snovi je bilo, katera je čakala srečne roke, da jo zloži v — poslopje in iznajde zato posebno metodo. In to je storilo današnje stoletje odkrivši sanskrt. Ž njim se je rodilo primerjajoče jezikoslovje. Pred nekoliko desetletji je stopilo kot šibko dete med ostale svoje sestrice — znanosti. Sedaj pa se je že tako ojačilo in razvilo, da celó prekaša v svojem rastenju in razvoju nekatere svoje sestrice.

Namen jezikovni znanosti in primerjajočemu jezikoslovju posebej je ta, da se seznanimo z jezikovnim ustrojstvom sploh, kakor tudi da spoznavamo ustrojstvo posameznih jezikov. In znano je dosta, da vse to ne deluje brezuspešno na druge znanosti. Iznašli so namreč učenjaki primerjaje različne jezike med seboj neko sorodnost. Ta je med nekaterimi jeziki večja, med drugimi manjša. Tudi ne toliko sorodni, kakor posebno sosedni jeziki so delovali drug na drugega. Sosedni, mogočnejši jeziki so vplivali zelo na manjše in na književnosti siromašnejše jezike. Jeziki manjih slovanskih narodov nam to pričajo. Luži-

¹⁾ Gospod pisatelj piše: vže, vender, mej, nešem = nisem, v rod. mn. ž. i-jevih debel i, ne ij, grčki; tudi v nekaterih drugih malih stvarih se razlikuje njegova pisava od naše. Vemo, da bi mu bolj ustregli, ako bi ohranili njegovo pisavo v teh člankih; toda — dasi radi — ne moremo oziraje se na čitatelje in pa na to, da bodo ti spisi zavzemali dokaj prostora v listu. Izpolnjevali pa bomo njegove zahteve s tem, da bomo v opombah naznanjali važnejše premembe urednikov. Uredn.

²⁾ Kakšne zasluge imajo Grki in Rimljani za jezikovno znanost, pouči vsakega knjiga: »Geschichte der Sprachwissenschaft bei den Griechen und Römern mit besonderer Rücksicht auf die Logik.« H. Steinthal, Berlin 1863.

ških Srbov jeziku je vsekaj kaj globoke rane sosedni mogočnejši, v književnosti bogatejši jezik gospodljivega Nemca. Tudi drugim sosednim slovanskim narodom so zatrosili v jezik mogočnejši narodi, izrečno Nemci, ne malo tujščine. — Tudi neki »evropejizem«, pravi prvak slavistike Miklosich, opazamo v jezikih. To je prilikovanje ali asimilacija med raznovrstnimi jeziki. V novejšem času namreč so si izposodili nekateri jeziki vsled omike, izobraževanja in silnega in vednega občevanja med seboj marsikaj od drugih, soseb v skladnji. S tem se hočejo, rekel bi, nekako zenačiti v duhu.

Pa ni samo sintaktična tujščina, ampak tudi leksikalna je v slovanskih jezikih. Srbščina in hrvaščina imata obilo besedij iz turščine. Hrvaščina trpi zbok nemškega in laškega vpliva. O italijanskem vplivu na kajkavsko-hrvatsko književnost je pisal že Jagić.¹⁾ Napake zoper srbski jezik pa je že pred nekoliko leti razkril Bošković²⁾; razkriva jih še vedno ter podaje v raznih listih srbskemu čitateljstvu Živanović.³⁾ Velik vpliv tujščine nahajamo v spisih, kakor tudi v govoru pri Slovanih, katere so dovele zgodovinske, državne in cerkvene razmere v tesnejšo zvezo z Nemci. Češki spisi iz XVII., XVIII. stoletja kakor najnovejša književna dela, polna ali vsaj natrošena germanizmov nam pričajo isto. Hatala je napisal debelo knjigo »Brus«, kako se treba izogibati tujstva in je nameščevati s češkimi izrazi. Mnogo hih zoper češki jezik pa je podal pridni dialektolog Bartoš v svoji slovnici in v nekih listih.⁴⁾ Ne toliko nemškega, kakor latinskega vpliva nam kažejo poljski spisi iz XIV., XV., XVI., XVII. stoletja. Tega tujstva se ni mogla otresti poljska jezikovna kritika ni v sintaksi ni v leksiku tudi v novejšem času. Celó veliki ruski narod ni ostal brez tujega vpliva. Razlog temu pa je, da se je mesto na-

rodnega jezika oblastno šopiril cerkveno-slovenski jezik.

Potemtakem ni čuda, da se je zatrosilo marsikaj tujih plev tudi v jezik Slovencev, obkroženih od vseh strani od tujega življa. Državne, zgodovinske razmere, trgovski in izobraževalni odnošaji so dovajali Slovence v vedno dotiko z Nemci in Lahi. Tedaj se ne smemo čuditi, da opazamo že v našem najstarejšem spomeniku t. j. v »brižinskih spom.« vpliv nemške grafike. Nemško plemstvo je delovalo s svojimi nasselbinami med Slovenci soseb na podložne jim Slovence. Omika, izobraževanje v srednjem veku je bilo pri nas, kakor po drugodi, v latinščini. Latinska in še bolj nemška skladnja (tudi leksik nje ni čist), kakor sploh velik vpliv nemškega jezika in duha molí iz vsakega našega književnega dela. Zlasti kar mrgoli germanizmov naš jezik v pravnih ali juridičnih spomenikih n. pr. v »vino-graškem zakoniku«, »kranjskega mesta rokopisu«; pa kako tudi ne, saj brez germanizmov ni »confessio gen.« celovski rokopis, — torej prvi naši spomeniki. In v tem je še hujši jezik Trubarjev, Dalmatinov, Kreljev, pred vsem pa piscev XVII. in XVIII. stoletja. Izobraženi so bili v tujem jeziku. Razven tega je bilo pa tudi mnogo Nemcev in Lahov do najnovejšega časa med duhovniki, pri nas edinimi sredniki med prostakom in izobražencem. Ti so nam zatrosili mnogo plev med čisto narodno govorico. Bilo je tudi domačinov, iz svojega rodú izšlih duhovnikov — pa sestavljali, pisali so svoje govore, pridige v latinščini, dasi so jih govorili po slovensko.¹⁾ Nekaj jim je zmirom ostalo tujega — ker domačo govorico so pozabili za svojega šolanja in jo premenili v tujo.

V novejšem času imajo pa na vesti mnogo — da ne rečem vsega tujstva v našem jeziku v pismu in govoru — naši olikanci, pisci in dopisniki v razne časnike. In temu se ne čudimo, ker vemo, kako se pri nas izobražuje večina. Skoro vsi naši olikanci so izšolani v

¹⁾ Rad j. a. V. str. 222.

²⁾ Jovana Bošković-a Skupljeni spisi sve-ska 1. U Beogradu 1887.

³⁾ Stražilovo in Kolo »Branič srbskega jezika«.

⁴⁾ Cfr. Mluvnice jazyka českého Skladba. Sepsal František Bartoš. V Brně 1886 in »Obzor« 1888.

¹⁾ O tem menim pritegnil bode vsakdo besedam g. V. Oblak-a, kar o tej reči piše v »Letopisu Matice Slovenske« 1889 str. 123.

nemških šolah. Mnogo let so občevali samo v nemškem jeziku in še morajo, ako jih njihov poklic ni odtegnil nemškemu. Ni čuda, da se jih je poprijel v marsičem »nemški duh«. Tega otresti se pride pa malokateremu na pamet. Zato pa »menda nikder ni naroda«, piše pokojni Erjavec, »kateremu bi lepota in čistota svojega jezika bila tako malo na srci, kakor slovenskemu in da nikder pisatelji s tako pišivim znanjem in toli majhinim spoštovanjem do svojega jezika ne hodijo na svoje delo, kakor pri nas.«¹⁾ »Vsaj je že strašno, kako pačijo slovenščino«, pisal je nedavno nekdo. Da je temu res tako, menim, oporeka mi ne nikdo, ki pozna nekoliko slovenščino. Tujih neslovanskih, pa tudi slovanskih, srbskih in ruskih besedij kar mrgoli v našem jeziku, in sicer tam nepotrebnih, kjer imamo dovolj domačih. Potem skladnja naša — mnogokrat je nemška in laška. Slovenske besede moramo zmirom obleči v domačo rjuho, t. j. gledati nam je na razvitek slovenskega jezika, na naše glasoslovje in zgodovino. Poslednja je zelo tehtna. Zakaj vsaka beseda ima svojo. In etimologija besedij brez zgodovine njihove je le »zidanje na pesek«, veruj ji, kdor hoče. In kako se taka šopiri po naših učenih in neučenih knjigah in časopisih!

Zavozili smo v slovenščini že v marsičem daleč. In »ako razvijanju književnoga jezika mi ne dajamo pravac« — lahko rečemo o slovenščini, kar je rekel učenjak Novaković o srbsčini²⁾ — »ne čuvamo ga i ne krešemo, opasnost je, da taj jezik ne podivlja i ne razstroji se.« Če se bomo zmirom pulili za pravorečje in pravopisje, poreče mi lahko kdo, kdaj se polotimo tedaj znanstvenega dela! Jaz mislim, da prvo je potrebno, drugega pa opustiti ne smemo. Če bomo še za naprej, ne meneč se za bitje in ne-bitje, vedno le tavalili v dvomih, pričakovati ne moremo pravega napredka. In ako se kaka dva zaradi kake oblike zlasata — zaradi tega ne bode bil v nobenem zvoniku plat zvona. In takih oblik in tudi po-

grešnih — zaradi katerih bi že učenec kaj takega zaslužil — je dovolj po naših knjigah, časnikih in v navadnem govoru olikancev. In nekaj takih napâk v slovenščini podajati čitateljem »Dom in Svet«-a je namen mojih vrstic. Učenih in Bog vé kako premišljenih preiskovanj ne pričakuj! »Porabne (praktične) misli o slovenščini« sem imenoval rečene vrstice. Vendar za malosti pa vsega tega ne imej, kar bodeš čital; ker treba pomniti, »da iz malega raste veliko«. In ako le ena beseda ni prava, ali celó prava črka kakšni besedi nestaje, kjer bi jo imeti morala — pravilno ne govoriš in ne pišeš. Vse ima svoj razlog. Kar bodeš čital... »torej ali sprejeti ali dokaze z dokazi ovreči, tako je pošteno; in nobeden pameten človek v poslednjem primeru ne bo razžaljen«. In ker »je priznana dolžnost«, piše naš veleučeni škof dr. M. Napotnik,¹⁾ »da se poznejši pisatelji opirajo na resnično dokazane nauke poprejšnjih avtorjev; ker sicer ni koristnega napredka v vedi in znanosti«, ozirali se bomo i mi v svoji razpravi vedno na že dokazane oblike in jih bomo podajali z dodatkom ali brez dodatka ali dopolnitve, navedši avtorja in njegove dokaze. Primeri in napake se ne bodo vrstile ena za drugo, ampak čital jih bodeš, kakor sem si jih izpisoval iz raznih časopisov in knjig. Teh ne bomo zmirom navajal. Zakaj do stvari in resnice mi je in ne — do oseb, katere pišejo knjige in časopise. Zatorej mi tudi nihče ne bode mogel oponositi, »da bi ga javno popravljal«! Vendar bode pa treba sem ter tam pokazati iz knjig, kako se je že razširila kaka napaka med pisce in pisatelje. Mnogi, obljubim, niso si v svesti svojih napâk. In ako se ne raztolmačijo, ne razbistrijo, ostanejo še dalje. Zakaj »The who do not feel the darkness will newer look for the light«²⁾, pravi trezevi Anglež.³⁾ In to je vzrok zakaj se moramo učiti bolj natanko

¹⁾ Sveti Viktorin, škof Ptujski, cerkveni pisatelj in mučenec ... dr. Mih. Napotnik. Dunaj. str. 175.

²⁾ Po slovensko: »Kdor ne čuti mraka, ne bode se potrudil, da poišče luči.«

³⁾ Buckle, Hist. of. Civ.

¹⁾ »Slovan« 1884. str. 277.

²⁾ »Kolo« 1889. Belgrad.

slovenščine. Inače ne bomo dosegli toliko zaželenega edinstva v govoru in pismu. Veselilo bi me, ako bi moje vrstice k temu kaj pripomogle!

1. „**Zahvaliti.**“ Koncem starega leta navadno izrekajo zahvalo časnikarji svojim naročnikom in sotrudnikom. Ker »sveta dolžnost nam je«, piše uredništvo »Vrtčevo«¹⁾, »da se prav iskreno zahvalimo vsem onim . . .« Enako druga. Prav lepo je to in pošteno, ali — ne dobro rečeno po slovensko, zakaj »zahvaliti se« je nemčizma, t. j.: sich bedanken.²⁾ Naš starejši jezik, kakor tudi drugih Slovanov, pozna le »zahvaliti koga za kaj, komu na čem« — brez se. Po takem tudi krivo uči gosp. profesor Jos. Lendovšek, pišoč v »Zvon«-u³⁾ na str. 689:

»Pri odstavku II. pa se naj omenijo izrazi: zahvaljati se na čem, . . .« Zakaj — pokažejo naj primeri iz »Dalmatina«.⁴⁾ »Obtu imamo my . . . inu de Gospvda Boga sa take dobrute, ktere je on nym ifkasal, zhaftimo inu

sahvalimo, . . .« Predgovor . . . »Nihzhe mi nej svejft, nihzhe me ne sahvali sa moje dobru djanje.« Sirah XX. — »Ali vfaj de nifhter hudiga nefturifh . . . temuzh sa vfe tu sahvali tigá . . .« XXXII. ibd. »Sramuj fe, de hudu obftoifh v' rajtmgi, inu ne sahvalifh, kadar tebi gdu dobru vsda.« XLII. ibd. Cfr. XLVII. LI. »Potle fo ony domou fhli, fo sahvalili inu zhastili Boga s' pejtjem«. I. Mak. 4. . . »Lipu sahvali tiga Vifhigafarja Onja.« II. Mak. III. »inu je Onia sahvalil.« ibd. — »Je-li on sahvali tiga iftiga Hlapza«. Luk. 17. . . »Ozha jest sahvalim tebe, de fi ti mene vflifhal.« Jan. XI. Razven teh in še mnogih drugih primerov v sv. pismu dokazuje našo trditev tudi srbski jezik. »Zahvaljajući mu na ovom lepom prilogu«. . .¹⁾ Brez povračavnega zaimka je tudi: ruski: blagodariti; francoski: rendre grâces à, remercier, v našem pomenu v navadi.

2. „**Kazniti, kažnjevati.**“ V ničemer se menda pri nas toliko ne greši, kakor pri pretvarjanju glagolov iz ene vrste v kako drugo. Soseb se dogaja to pri glagolih IV. vrste, katere pretvarjamo v V. in VI. vrsto. (Dalje.)

¹⁾ »Vrtec« v Ljubljani 1889. str. 208.

²⁾ Cfr. Deutsch-Slovenisches Hand-Wörterbuch. Anton Bartel. Klagenfurt 1889, str. 37.

³⁾ »Ljubljanski Zvon« 1889, str. 689. XVIII. Janežičeva slovenska slovnica.

⁴⁾ T. j. »Sv. pismo.«

¹⁾ »Kolo« Belgrad 1889 št. 1. itd.

Čutno predstavljanje, pa mišljenje in zakoni mišljenja.

(Modroslovna razprava. Piše dr. Ivan Svetina.)

Kakor je stvarnik vsakemu človeku v srce zapisal npravni zakon, po katerem naj se ravna vsa njegova dejanja, tako je dal tudi človeškemu umu vodilo, po katerem naj bi se ravnalo njegovo mišljenje. Najprvotnejša velevanja tega vodila imenujemo zakone mišljenja. — Kdor hoče, da bi njegovo dejanje imenovali dobro, mora izpolnjevati npravni zakon. Ako ta zakon prestopi, rečemo, da je ravnal napačno, slabo; in celó sam mora obsoditi dotično dejanje. Enako

sodimo o človeškem mišljenju. Kdor hoče resnico spoznati, mora se v svojem mišljenju vseskozi ravnati po zakonih mišljenja. Komur smo dokazali, da je grešil zoper kateri izmed teh zakonov, temu smo dokazali zmoto v mišljenju, in brž, ko se take zmote zavé, mora kot neresnično zavreči sam svojo misel, ako išče in ljubi resnico.

V posameznih slučajih ni težko povedati, da je kako dejanje nasprotno npravnemu zakonu. Teže pa bi bilo v sistematičnem redu navesti vsa vele-

Slovenski rokovnjači, pomešani z drugimi, so bili razširjeni po Kranjskem, Primorskem, Furlanskem, Koroškem, južnem Štajarskem ter v Hrvatiji; torej je bilo Kranjsko prav na sredi.

Ker se hudodelstvo vedno boji svetlobe in poštene človeške družbe, zato so bili veliki gozdi in temne goščave najboljša prebivališča in zavetja tem roparjem. Pripravnejših krajev za ta namen pa na Kranjskem ni bilo treba iskati drugje kakor v kamniških planinah.

V dolgi bistrski dolini se širijo velikanske gošče od Stranj, eno uro nad Kamnikom, tje do vrha planin in na oni strani do Solčave in še dalje. Tukaj imajo kamniški meščanje že več stoletij svoje gozdove, katere sicer vsako leto izsekavajo, a lesa jim ne zmanjka. Ko posekajo vse po vrsti, premine že

toliko let, da je na prvih mestih lesovje že zopet pripravljeno za podiranje. Tako gre delo v neprestanem krogu. V tej samoti so oddaljene divjine, kamor včasih, ko gozdov še niso čuvali tako skrbno, več desetletij ni stopila poštena človeška noga. Te gošče so bile dom rokovnjačev. Tu, kjer so se zarejale le divje zveri: volčje, medvedje, divji mrjasci, jeleni, orli itd., zarejal se je tudi — izvrg človeštva. Tu se je pajdašil z zverjadjo zavrženi izrod — ni čuda, da se je i sam popolno pozveril. Saj mladi zarod ni čul drugega kakor tuljenje in cviljenje divjih gozdnih prebivalcev ter surove pogovore starih roparjev. Kdor pa je pozneje zabredel v to družbo, ume se, da je že davno zamoril svojo vest in vsa blaga čustva svojega srea. (Dalje.)

Nekaj porabnih mislij o slovenščini v govoru in v pismu.

(Piše *France S. Lekše.*)

(Dalje.)

Sploh dela slovenski glagol še vedno preglavico nekaterim slovenskim piscem, pisavcem in dopisnikom, da ne rečem celó pisateljem. Naj si vedó poslednji razločevati dovršnike in nedovršnike, vendar jim kazé pisavo nekateri nepravilno tvorjeni glagoli VI. vrste. Kakovšen *kaznovati*, *opazovati*, *nadomestovati*, *zadostovati* in kako se že imenujejo vsi ti *ovati*, ima na vesti skoro vsak slovenski pisatelj, kateri nam je sicer vzgled slovenske pisave. In temu se tudi ne čudimo, če pomislimo, kako nedostatna so pravila o tej reči po naših slovnica in kako pogrešno pisane besede se sprejemajo celó v naše besednjake. In če sta človeku ta vira motna, kje pa hoče potem

zajemati čistega znanja! In kar ni prišlo pri nas od neke strani — že itak ne more dobro biti. Inače ne bi se preziralo rečij dokazanih in še vedno po starem kopitu pisalo in govorilo in učilo po slovnica in po šolah po nedokazanih izrekih nekih profesorjev. — Ako hočemo do edinstvene pisave in splošnega enakega izrekanja priti, ne smemo zapirati očíj resnici, »ker sicer ni koristnega napredka«. Že pred desetimi leti je pisal Levstik ¹⁾: »Kazniti, —im, kaznjevati, njújem vb. štrafati; strafen«. Naši časniki pa le še vedno pisarijo *kaznovati*, katera hiba se je vtihotapila tudi v naj-

¹⁾ Nauk slovenskim županom. Fr. Levstik. V Ljubljani. 1880. Str. 172.

novejši besednjak.¹⁾ Pri nas se skoro le *kaznovati* govori in piše, kakor ne bi imela slovenščina tudi glagola *kazniti*, *kaznim*. Levstikov *kaznjevati* je boljši od *kaznovati*, katera oblika je popolnoma pogrešna. Vendar ne zdi mi se tudi *kaznjevati* popolnoma prav tvorjen glagol VI. vrste od glagola IV. vrste »kazniti«. Zakaj kadar glagoli IV. vrste prehajajo v VI. vrsto, mekšajo se vsi soglasniki kakor v deležniku trpno-preteklem. Vrstni samoglasnik »i« ne more izginiti brez sledú. Dodamo-li deblu glagola IV. vrste *kazni* nedoločnikovo osnovo VI. vrste *ova* za mehkiimi soglasniki *eva*, dobimo najprej *kazni-ovati*, *kazni-evati* in potem po znanih slovniških²⁾ pravilih *kaznjevati*, *kažnjevati*. Po istih zakonih moramo tudi pisati

3. „*Pojasniti*, *pojašnjevati*, *pojašnjecanje*“. Kdor piše *kaznjevati*, mora tudi pisati *pojašnjevati*, *kosnja*, *voznja*. — *Opaziti*, *opaževati*, *opažati*, *opaževanje*. *Zadostiti*, *zadostčati*, *zadostčevanje*, *zadostčenje*. Tudi po najnovejših katekizmih šopiri se še hiba *zadostovanje*. Namestiti, *nameščati*, *nameščevati*, *nameščevanje*. »Nadomestiti« je poznejega vira, ker Dalmatin piše *namestiti* n. pr. »de bi . . . fami morali . . . dopolniti inu namestiti.« Predgovor.

4. „*Časčen*“. Ko sem enkrat v nekem govoru rabil obliko »časčen«, oglasil se je kar po dokončanem govoru kritik, češ »časčen« je hiba! Prav je »časten« ali pa »češčen«. In nekako tako piše tudi v najnovejši slovnici g. dr. Jakob Sket³⁾ . . . »časti-ti (česti-ti), češčen (v molitvi) sicer častèn«. Vendar je poslednja oblika napačna po zakonih slovniških, kakor smo rekli pod 2. o glagolih IV. vrste. Rečena napaka se je še le poznej vrnila v naše knjige. Dalmatin ne piše tako, ampak *časčen* n. pr. »h' Tretjemu . . . de bo nyh Ozha v Nebesih zhaſzhen.« Predgovor. »Katerimu famimu edinimu

pravimu Bogu bodi hvala inu zhast . . . zhaſzhenje« . . . Ibid. »Potehmal ker je letu Boshja vola, de ima on od vseh jesikou ſpoznán . . . zhaſzhen inu hvalen biti.« Ibid. »Inu on je vuzhil v' nyh Shulah, inu je bil od vseh zhaſzhen.« Luka 4. Primeri tudi Jan. 11. Sirah 24. 46. itd. Tobija 8. Potemtakem je le *časčenje*, *češčenje*, *onečasčenje* in *časčen* prav, ne pa »sicer častèn« in »častenje, čestenje«, kakor navadno beremo.

5. „*Maša*, *maševati*, *mašni*.“ »Nekaterniki pri Slovencih« pišejo, menda le nasprotujoč knjižni edinosti: »meša, den, pesji«. In s tem izrečno neki štajarski list »meša« že po drugodi splošno pisavo: *maša*, *dan*, *pasji*. Tako govore nam pisni knjižni spomeniki XVI. stoletja, in za to govori tudi poznejših pisateljev pisava n. pr. Dalmatin. »Kakór danafhni dan vekfhi dejl ludy hozhe v' nebu priti, ſkusi Rumanje inu . . . Maſhe, Vigilie . . .« Predgovor. »Inu ſkusi tak Maſhni offer« ibd., . . . »ker ſe is lete ſvete vezherje ſtury en Maſhni offer« ibd., »kir maſho dershy« ibd. »Raunu kakór v' Pappeſhtvi filnu Maſhujo«. Osea III. ad marg. Cfr. List do Tita. Dokazavši, da je pismeno prav po slovensko edino le *maša*, ménimo, da se ne sme več sprejeti oblike »meša« v slovarje, niti je rabiti v pismu. Zakaj »meša, den« je le prav dijalektično, ne pa pismeno, knjižno. Pri tej besedi moram omeniti tudi neke nemčizne. Sliši se pogostokrat, pa tudi ne redkokrat čita, n. pr. »maša je ven«; »mašo bere, mašo je bral, mašo brati«. To so germanizmi, t. j. nemška govorica: »die Messe ist aus, Messe lesen«. In kolikokrat lahko slišiš rečene nemčizne! Ne redkokrat slišal sem: »Gospod N. bere mašo pri čč. oo frančiškanih« itd., namestu: »G. N. mašuje pri č. . . .« Že pred sto leti je pisal Gutschmann¹⁾ »Messe lesen, halten, meſhuvati«. Mesto »maša je ven«, pa rečemo po slovensko »maša je končana«. Takisto so tudi germanizmi: »Šola je ven; zima je proč« in podobno sestavljene besede. Namestu: »Šola je nehala, zima je prešla«.

¹⁾ Deutsch-slovenisches Handwörterbuch. A. Bartel etc. Klagenfurt 1888. Str. 655.

²⁾ A. Janežiča slovenska slovnica . . . priredil in predelal dr. Jakob Sket. V Celovcu 1889. Str. 8, 10, §. 23., in Slovenska slovnica, spisal A. Janežič; 1868, str. 17, §. 19. Potem Šumanova slovnica po Miklosičevi primerjalni, 1882, str. 72 a.

³⁾ Ibid. str. 86.

¹⁾ Deutsch-Windisches Wörterbuch. Oswald Gutschmann. Klagenfurt 1789.

6. „*Evangelij, -a*.“ Ne »odobrujemo, da pisatelj piše evangelje, a v srednjem spolu« ...¹⁾ ker je neosnovana oblika v slovenščini »evangelje«. Kolikor je meni znano, govorica ljudstva je le za *evangelij*, za moški spol. In tako pišejo navadno sedaj²⁾, kakor so tudi pisali v začetku naše književnosti n. pr. Dalmatin: »... taku je nam Boshji Syn, Jesus Cristus en drugi vuk, slasti, fvoj fveti Evangelij...« Predgovor. »Evangelij je ena Gerzhka beffediza...« ibd. »Satu je tudi leta vuk S. Evangelia« ibd. »Sv. Marka Evangelia konéz.« »Evangelij Skvsi S. Lukesha sapiffan«, »inu je predigoval inu osnanjoval ta Evangelij od...« Luka 8. Ne mešajmo torej stare pisave! Fonetika XVI. stoletja bodi podlaga naši pisavi, katera je zgodovinska, kakor smo pokazali že v tem listu.³⁾ In to ostane dokazano, dokler se ne more ovreči. In ker je temu tako, moramo se tudi ravnati po zgodovinskega pravopisa pravilih. Potemtakem tudi pisati treba:

7. „*Vže*“ in ne »uže«, kakor se bojdá tudi nekje govori, niti »že«.⁴⁾ Zakaj naš pravopis je le za obliko *vže*, katere so se tudi poprijeli nekateri, ki so poprej pisali *uže*.⁵⁾ V Dalmatinu beremo: »Taku bi jeft vfaj vshe leshal.« Job 3. »Sakaj ti fi vshe moje hojenje fefhtil« ibd. 14. »Taku poflufhajte vshe Gospodnio beffedo.« Jezaia 28. »Kadar je pak Jonatas vidil, de je bil vshe zhas dobil.« I. Makab. 12. »Kadar je vshe veliku

Folka bilu vkup prifhlu.« Luk. 8. Cfr. 24. ibd. »Kadar je pak vshe pul Prasnika bilu minilu.« Jan. 7. Za obliko *vže* je tudi ribniško in kajkavsko *vre*. Cfr. I. Mos. bukv. 29. 30. 41.

8. „*Domov*.“ Za nemško »nach Hause« ima Slovenec po knjigah, časopisih, slovnica¹⁾, besednjakih²⁾ in tudi v govoru tri oblike, kolikor je meni znano. Namreč »domov«, »domú«, »domo«. Od teh je samo prva prava, drugi dve ste napačni, ne vredni za književanje, ampak, da se odpravite iz knjig. O tem piše veleučeni o. St. Škrabec: »Kedor piše ‚domu‘, bi z enako pravico pisal tudi bogu nam. bogov.«³⁾ V obliki »domú« je namreč *u* skrčen *úv* za *ov* po Dolenjskem in Gorenjskem, sicer bi se pri Dolenjcih izgovarjal *ü*. »Domo«, katero obliko ima Danjko⁴⁾, je pa *o* skrčen *ov*. Notranjci govorijo »damúv«, po Posavinji sploh »damov«. V rogaški okolici je doma oblika »domou«, kakor nam kaže narodne⁵⁾ pesmi kitica: »Jedi, jedi mož domou — Najno dete sladko spi.« Takisto piše tudi Dalmatin: »Pérgudilu fe je pak, de je ona eno mlado Koso domou bila pérnefla.« Tobias 2. »Kadar je domou bil prifhál« ibd. »inu fta fe obadva plakala, de nyu Syn nej ob poftaulenim zhaffu supet domou prifhál« 10 ibd. Primeri tudi Sirah 49. Baruh 1. Luk. 1. 2. Jan. 7. v isti bibliji in pa staroslov. *domovъ*, *domovi*, malor. *domiv*, ruski *domoi*, (reci *damó*), češki *domů*, kar vse priča, da je oblika *domú* popolnoma napačna, in se ima iztrebiti iz slovenskega jezika. (Dalje.)

¹⁾ Glej »Dom in Svet« 1890, št. 1, str. 30.

²⁾ Primeri te besede pisavo v Letopisih Matičnih.

³⁾ Glej »Recimo katero o našem pravorečju« v »Dom in Svet«-u 1888.

⁴⁾ Priznavamo radi razloge g. pisatelja, in zdi se nam prav pisati *vže*. Zakaj pišemo v listu *že*, ni treba praviti. Tudi ne kaže premijati pisave med letom. Ravnali se bomo po načelu: Omnia probate; quod bonum est, tenete. Uredn.

⁵⁾ Na pr. »Vrtec«.

¹⁾ Cfr. str. 139. Slovenska slovnica. Šuman. 1884.

²⁾ Cfr. Deutsch-slovenisches Handwörterbuch. Klagenfurt 1889. Pag. 305.

³⁾ Cvetje. VII. 3.

⁴⁾ Listi in Evangelji. Peter Dainko. Radgona 1826. Luk. 15, 1—10, 5. in Lehrbuch der Wind. Sprache. Grätz 1824, str. 283.

⁵⁾ Slovenski Glasnik 1864 str. 159.

veri protestantovski, v kateri je bil vzgojen.

Ob novem letu 1805 vstopi Arthur v kupčijski nauk pri senatorju Jenischu v Hamburgu. Nekaj mesecev potem pa mu umre nagloma oče, in sicer skoro gotovo vsled samoumora. Mož je bil čmeren, vedno poln strahu in nejevolje. Bal se je, da ne bi izgubil svojega imetja. Tako je mogel sin po takem očetu marsikaj temnih in mračnih na-

zorov o življenju podedovati. A poleg tega je podedoval tudi lepo imetje, ki se mu ni zdelo, kar si bodi. »Ko bi bil jaz reven, ako bi bil moral živeti od filozofije in uravnavati svoje nauke po zapovedih vlade, pognal bi si bil kroglo skozi glavo«, rekel je nekoč svojemu prijatelju Frauenstädtu.¹⁾

(Dalje.)

¹⁾ Janssen, »Zeit- u. Lebensbilder«, 1889. V. str. 300.

Nekaj porabnih mislij o slovenščini v govoru in v pismu.

(Piše *France S. Lekše.*)

(Dalje.)

9. „*Cesarjevič*,-a, *kraljevič*,-a.“ Nekim našim novinam se je priljubila nemščina »prestolonaslednik« namestu *cesarjevič* ali pa *kraljevič* ali skratka *naslednik* za nemški Thronfolger. Prestolonaslednik je že inace nerodna beseda in tudi nepoznana ljudstvu. Tudi v najboljši naš slovar se je vtepla.¹⁾ Ljudstvo pozna besedo *naslednik*, in ta tudi zadošča, ne da bi ji še morali pristaviti »prestol«. Postavim papežev naslednik. Nepokvarjen Hrvat in Srb kakor tudi Rus ne rabi besede »prestolonaslednik« za nemški Thronfolger. Rus pravi: carévič der Thronfolger in carévna die Thronfolgerin, korolevič Erbprinz, korolevna Erbprinzessin.

10. „*Gledé*“ se rabi pri nas navadno z roditeljem, gledé tega²⁾ itd. Ménimo, da to diši dovolj po nemškem duhu. V tej konstrukciji odgovarja nemškemu in Anbetracht dessen, mit Rücksicht auf... Znano pa mora biti vsakemu, da je *gledé* stari deležnik (kakor *gredé*) in pomeni toliko, kakor *gledajoč*, *gledaje*. Poslednje oblike pa ne moremo

združevati z roditeljem, torej ne smemo ni prve, t. j. *gledé*, katera je ravno tako deležnik, kakor prva. Združevati nam je vedno *gledé* s sklonom, katerega zahteva glagol, čegar deležnik je *gledé*. Potemtakem *gledé to* ali *gledé na to*, *gledé na okoliščine*, *gledé na sposobnosti* itd. In ker sem baš pri prepoziciji: kako je pa bolj prav

11. „*Mej*“ ali „*med*“? Miklosich piše: »... asl. mežu zwischen, mežusobica, nsl. meju, mej, jetzt, über-raschend, med, das wohl uralt ist«...¹⁾ In St. Škrabec in Levstik²⁾ sta o tem svoje mnenje izrekla in se izrekla za »mej«, torej mi ne ostane nič drugega, kakor opozoriti na to čitatelja in kak primer navesti iz Dalmatina. »Reslozhik mej Poftavo inu Evangeliom.« Predg. »Reslozhik mej téh Vernih in Nevernih tērpljenjem« ibd., »ali tu je en velik reslozhik mej tém tērpljenjem« ibd. Mi dajemo vsakako prednost stari organski obliki *mej*. *Meja* ne meda, torej tudi *mej*.

12. „*Zakaj*“ je v prvi vrsti vprašalna členica in se naj ne rabi v pisme-

¹⁾ Deutsch - slovenisches Handwörterbuch. Klgfrt. 1889. Ant. Bartel, str. 677.

²⁾ »Gledé pašnikov«, Slovenska slovnica. Šuman 1884, str. 147 in A. Janežičeva slov. slovnica. (Jakob Sket) 1889, str. 191.

¹⁾ Etymologisches Wörterbuch. Wien 1886, str. 185.

²⁾ Cvetje I., 2 zvezek in Glasnik 1867, str. 44, 60.

nem jeziku namestu vzročne členice »kajti«, piše v »Zvon«-u¹⁾ Jos. Lendovšek, kateri se je tukaj zopet malo vrezal. O teh členicah je pisal že pred dvema letoma najboljši poznavatelj slovenskega jezika P. St. Škrabec,²⁾ kakor bereš: »Beseda »kajti« je potemtakem v pomenu *weil, quia* opravičena v tistih slovenskih narečjih, katera »ka« ali »kaj« rabijo za *quod*, v naši knjižni slovenščini pa ne; mi imamo za to besedico »ker«, n. pr. »Kajti je vsakšni den odiša z dumi, mislila je žena, ka je on te peneze gde zaslužila.« (Glasnik 1866, str. 269.) »— zato na štiri falate, kajti so štirje vetri« (Sv. Bolfenk štr. Vestnik I., str. 46.) »— i kajtisem včini, kajsem mogel, zatosem zapoved izpunil« (Mulih, Posel apostolski, Zagreb 1742). V vseh teh primerih bi v naši knjižni slovenščini menda v resnici ne pisali »kajti«, temuč »ker«; ali v pomenu *denn* se nam je vrinila besedica »kajti« ter je izpodrinila poslednja leta popolnoma naš stari »zakaj«. Očitno po krivici! »Kajti« je namreč relativum, kakor kakti, in torej ne more glavnega stavka začinjati; »zakaj« je pa interrogativum, prvotno stavek sam za-se, vprašanje, na katero se odgovor daje v samostojnem stavku n. pr. »Boga se boj; zakaj on je vsegamogočen in neskončno pravičen« t. j. »Boga se boj!« »Zakaj?« — »On je mogočen in neskončno pravičen.« — »Kajti« namestu »zakaj« potemtakem ne velja; sploh je ta besedica v naši knjižni slovenščini ravno tako napačna, kaker bi bilo napačno »kaj« namestu »kar«. Ako jo rabimo namestu »zakaj«, le podvajamo napako; pustimo jo dotičnim narečjem, ki jo edino vedó tudi prav rabiti. Sploh mislim, da nikar ne mešajmo narečij, ako nočemo zajti v nedoslednost in zgubiti edinstveni značaj naše knjižne slovenščine.« Tako učeni jezikoslovec. »Edinstveni značaj naše knjižne slovenščine« ohranili bodemo le tedaj, ako vzamemo za podlago pisavi fonetiko XVI. stoletja in likamo ter krešemo jezik po knjižnih narečjih. In tudi poslednje govori za »zakaj« in proti

»kajti«, katerega niti nema Dalmatin, temveč le »zakaj«. »Ali ony néso vfi Evangeliju pokorni. Sakaj Jesaias pravi: Gospod«. . . . Predg. »Najfi fmo my dolshny moliti, nikar le, kadar je nuja vprizho: temuzh véden. Sakaj tu je Bug nam sapovédal«. . . ibd. »Dokler je on fhe shnymi govoril, je Rahel prifhla s' Ouzami. . . sakaj ona je Ouce pafla«. I. Mos. buk. 29. Cfr. c. 30. 31. 37. 38. 39. 41. 42. etc.

13. „**Rajni, rajnik, rajna, rajnica**“ Nekateri novine pri nas pisarijo: »ranji, ranjki, ranjca«. Človek bi si lahko izvinil jezik — izgovarjajoč rečene oblike po zakonih današnjih »ortopistov«, »pravilno kakti na pismo«. In rečene oblike so bolj razširjene, kot bi si kdo utegnil misliti. Le čitaj: »Ranjki bil je koma 50 let star«¹⁾. »Za ranjkega častnega . . . člana.«²⁾ »Ranjki bil je kot učenjak . . . znan.«³⁾ »Ranji, ranjca gospa.«⁴⁾ »Ko pa nisem hotel v bogoslovje, sprla sva se z ranjkim strijcem.« »Ranjki bil je mirnega . . . značaja.«⁵⁾ »Ranjki, ranji.«⁶⁾ Naj kdo morda govori: »ranji, ranjki, ranjca« — vendar so rečene oblike popolnoma krivo pisane. Zakaj izvedene so od samostalnika: *raj*. Obto se tudi morajo pisati: *rajnik, rajna, rajni, rajnica*, katera izreka je tudi laglja in edino pravilna. Poslednje oblike ima tudi najnovejši besednjak⁷⁾ in zraven tudi: *rajnki, rajnca*, kateri obliki mi niste kaj po volji. Zakaj pridevniki se v slovenščini samostalničijo (substantivujejo) s priponko *ik* in ne *ki* ali *njki*. Prim.: pokojni, pokojnik (javalne je kdo slišal pokojnki ali pokonjki), najemni, najemnik, služabni, služabnik itd. Miklosich tudi nima rečenih oblik, temveč piše v svojem besednjaku⁸⁾: »nsl. *raj, rajni*, der selige, verstorbene: *rajni* brat, *rajnik* brat, *rajnica* mati.« Po

¹⁾ »Ljublj. Zvon« 1889, str. 693.

²⁾ Cvetje VII. 9.

¹⁾ »Nova Soča« št. 1, 1890.

²⁾ »Slov. Narod« št. 50, 1890.

³⁾ »Popotnik« št. 3, 1890.

⁴⁾ »Slov. Gospodar« št. 4, 1890.

⁵⁾ »Ljublj. Zvon« 1890, str. 68, 186.

⁶⁾ »Slovenec«.

⁷⁾ Deutsch-slovenisches Wörterbuch. Klagenfurt 1889. Anton Bartel, str. 617.

⁸⁾ Etymologisches Wörterbuch. Wien 1886, str. 272.

nekih časnikih je izpodrinil »pokojni, pokojnik« ljudstvu priljubljenega *rajnaga, rajnika*. — Enako krivico delajo tudi pri nas v govoru in pismu besedi:

14. „*Meščan, -ana*“, in njegovemu pridevniku »meščanski«. Čitaš lahko večkrat, slišiš pa skoro vsak dan govoriti »mestjan« — kajpada! med omikanci —, ker kmet navadno pozna le »purgarja«. In temu se ne čudi! Saj tako piše tudi najnovejša slovnica;¹⁾ in najnovejši besednjak²⁾ je pomaknil »mestjan-a« za stopnjo nazaj: bolje, da bi mu dal slovo in dal »grajanstvo« v slovenskem knjižnem jeziku edini obliki »pravilnejši«, da ne rečem, edino pravi *meščan*. »Janežič je imel meščan, meščanka, kar je pravilnejši« piše Lendovšek³⁾ in Levstik⁴⁾: »do konca pogrešno je pisati: mestjan ali mestnjan« in po takem, ménimo, je popolnoma napačno tako govoriti. Slovnica⁵⁾ nas uči, da *stja* daje *šča*, naj ne bode to samo na — papirju, kakor več drugih rečij pri nas Slovencih. Dajmo torej slovo »mestjanu« in poprimimo se »meščana«, za katerega tudi govorita ruski »měščanin«, in češki »mešťan«, kjer je sicer št iz starejšega *šč*, kakor najdeš v starih spomenikih. Nadalje imenujemo stanovnika vasi — *vaščana*, trga — *tržana*, in dosledno »stanovnik kacega mesta, der Stadtbewohner«, piše Levstik, »imenuje se *meščan*«. Ali neka druga — nejasnost, nerazločnost je tu. »Žakaj, če pravimo meščan, to ni Bürger, temuč Städter, če pravimo državlján pa je že Staatsbürger« piše učeni P. Škrabec.⁶⁾ No — da bi za las tako bilo, ne vem. Ker če češki mešťan pomeni »Bürger,

Stadtbewohner, Städter«¹⁾ in hrvatskemu »gradjaninu« se ista godi, zakaj tudi ne bi naš »meščan« mogel biti: »Städter in Bürger«²⁾, tega prav umeti ne morem, manje pa še dokazati. In če je »tržan — Bürger eines Marktes, Marktbewohner«³⁾ zakaj ne bi potem tudi bil meščan, Bürger einer Stadt, Stadtbewohner, Städter? Toda dobro bi bilo, da bi se tudi pri nas ločili besedi in pojma »Bürger, Städter«, in sicer za poslednjo že imamo slovensko besedo *meščan*, za prvo pa si vzemimo besedo:

15. „*Grajan, grajanski*!“ Javalne se kje sedaj govori beseda *grajan*. Bila je »nekedaj gotovo tudi pri nas domača, saj je iz nje izpeljano grajanski (grenske) in bi nam bila potrebna tudi še dandanašnji«, piše P. Škrabec.⁴⁾ Pridevnik *grajanski*, kakor tudi samostalni nista popolnoma nepoznana slovenski knjižnosti. Tako sem čital že v »Novicah« »grajanske pravice, bürgerliches Recht in *grajanstvo* Bürgerschaft«⁵⁾ in pri Levstiku⁶⁾ *grajàn*, kdor živi v gradi«. Tudi *meščan* ni še popolnoma vkoreninjena med ljudstvom. Zato bi bilo dobro *grajana* postaviti namesto »purgarja«. In kakor je po nekaterih krajih splošno še bil v navadi »lerar in šolmešter« pred nekoliki leti, in ja je izpodjedel sedaj popolnoma že slovenski *učitelj*, takisto bo v kratkem slovenski *grajan* vzel nemškemu »purgarju« med Slovenci grajanstvo. Dobro bi bilo, rečeno besedo rabiti posebno v ukovitih in znanstvenih spisih, kakor tudi v govoru med izobraženci. Govoreč pa s preprostim ljudstvom in pišoč zanj, prideni včasih slovenskemu *grajanu* nemškega »purgarja« za tolmača.

¹⁾ A. Janežiča slov. slovnica. Dr. Jak. Sket 1889, str. 122.

²⁾ Str. 113 op. c.

³⁾ »Ljubljanski Zvon« 1889, str. 568.

⁴⁾ Nauk slov. županom. Levstik. Ljubljana 1880, str. 175.

⁵⁾ Slovenska slovnica za srednje šole. J. Suman 1884, str. 11.

⁶⁾ Cvetje II. letnik, 2. zvezek.

¹⁾ Nový slovník kapenský jazyka českého i německého, sestavil Josef Rank v Praze 1882, str. 394.

²⁾ Cfr. Anton Bartel. Deutsch-slovenisches Wörterbuch 113.

³⁾ Ibid. str. 113, 435.

⁴⁾ O. c.

⁵⁾ »Novice« 1849, str. 95 in »Novice« 1848, str. 154.

⁶⁾ O. c. str. 178.

Nekaj porabnih mislij o slovenščini v govoru in v pismu.

(Piše France S. Lekše.)

(Dalje.)

16. „*Poldan, poldne, predpoldne, opoldne, popoldne.*“ Te besede in od njih izvedene pridevnike treba pisati vedno brez *u* izza *l*. Torej izgovarjati »powdan, powdne, o powdne, popowdne«. Zakaj edino upravičena po zgodovinskem razvitku slovenskega jezika je rečena pisava in izreka. Dokaz! Obliki »poludne, popoludne...«, kateri ima tudi Jan. Bartlov besednjak¹⁾, in kakor navadno sedaj večina piše, novejši sta v naši slovenščini, posneti iz staroslov. t. j. cerkv. slov., (le znanstvena teorija) in skoro popolnoma nepoznani ljudstvu. Kaj »novejši«! poreče mi privrženik »popoludne«? Saj nista od včeraj! Že v starislovenščini čitam²⁾: poludne, poludnie *μεσημέρις* meridies. «Dobro! — Toda staroslov. je imela tudi »pladn, pladnie«³⁾, katero mi priča, da je imela nekđaj tudi: »poldne«, iz katerega se je še le razvila omenjena oblika. Razun tega pa treba pomniti, da ne pišemo staroslovenščine (cerkveno-slovenščine), ampak novo, katere nikakor ne smemo povsod obuvati v staroslovenske čevlje. Prvi naši pisci ne poznajo več: »poludan, poludne« itd. Njihova pisava je za nas odločilna, ne pa Cirila in Metoda. Ker od IX. stoletja hodi vsak jezik razkrušenih Slovanov svoj pot. Da nam mnogo jasnosti podaje staroslovenščina v nekaterih rečeh, pritegne mi slednji. Zamotavati je ne smemo, ampak upotrebljevati jo moramo na pravem mestu. In da se popolnoma prepričaš, da je edino prav pisati »*poldan, poldne*...«, pazno čitaj te le primere iz starih naših pisateljev. Trubar⁴⁾: »Inu on tuio prauizo, naprei

ispela koker to fuitlobo, Inu to tuio prauo koker tu puldne« Ps. 37. l. 70, »Vuezher, Viutro inu obpuldne hozho molyti inu klagouati.« Ps. 55. l. 105. Dalmatin: »Inu bo tvojo pravizo naprej ispelal, kakor luzh inu tvojo prauo, kakor puldne«. Ps. 37. l. 288. »s' Vezhera, s' jutra inu ob puldne hozhem jeft klagovati inu jokati.« Ps. 55. l. 293. »Ob puldne onu fufhi Semlo, inu gdu hozhe pred njega vrozhufi oftati, Sir 43. inu fo klizali Baalovu Ime od jutra noter do puldne«. . . »Kadar je vshe poldan bil« III Reg. 18. Cfr. II Reg. IV. III Reg. VIII. XX. IV. Reg. IV. XVI. Nehem. VIII. Luk. XI. . . In poznejši pišejo: Japelj¹⁾: »Inu kadar je vshe poldan bilu« . . . inu na ime Baala klizhejo od jutra do poldne, III. Reg. XVIII. 26 . . . Gutschmann²⁾: »Mit-tag poune, pou dni, pouden. Zum Mittag obpoudni, na poune. Mittagsgebeth obpoudna molitva . . .« »Jeden kralj, kjer solnce gori gre / Drugi, kjer solnce na poldni je / . . . Eno kjer solnce gori gre / Drugo kjer poldan stoji«³⁾. Za naš »poldne, poldan« govori tudi ruski: »polden«, in srbsko-hrvatski: »podne«. Iz rečenega sledi, da je le prav: »poldan, poldne, o poldne, ob poldne« . . . in da ne more nihče zagovarjati oblik »poludne, ob poludne« . . ., kakor je storil gosp. Fr. Hubad⁴⁾. Kakor »poldan, poldne . . .« treba nam pisati tudi besede:

dobroti gospoda urednika Dr. Fr. Lampe-ta, za kar ga iz srca zahvaljujem. — Kar pa iz Dalmatina, vzeto je, kakor sem že omenil v 1 št. »Dom in Svet«-a na str. 27. iz njegovega sv. pisma namreč — kar je tamkaj izostalo — »Biblia tu ie vfe fvetu Pismu stariga inu noviga Testamenta flouenfski tolmazhena fkusi I. Dalmatina. Wittenberg 1584.

¹⁾ Svetu Pismu stariga Testamenta per Georgium Japel. Labaci 1796.

²⁾ Deutsch-Windisches Wörterbuch I. 1789. Str. 187.

³⁾ Scheinigg. Narodne pesni koroške. V Ljubljani 1889. Str. 137.

⁴⁾ »Popotnik« št. 6. tečaj XI. 1890. 88; »Odgovor gospodu Jož. Frauensfeldu«.

¹⁾ Prim. str. 451.

²⁾ Lexicon linguae slovenicae veteris dialecti edidit Miklosich. Vindobonae 1850. str. 116.

³⁾ Ibid. str. 108.

⁴⁾ Kar izpisujem iz Trubarja, vzeto je iz knjige »Ta Celi Pfalter Davidou . . . fkusi Primosha Trvberia Crainza . . . V Tibingi MDLXVI (= 1566). — Ta »Pfalter« sem dobil v rokó po

17. „*Polnoč, o polnoči, polnočnica* .“ t. j. tudi brez *u* za *l*, iz istih razlogov. Trub. »Ta Gorra Sion ie enu lipu Meiftu inu vefellie vfe Semle, Na ftrani pruti pulnozhi leshi tu Meiftu tiga velika Kralla.« Ps. 48, l. 90. »Ob pul nozhi iest hozho gori vftati, tebe zheftyti...« Ps. 119, l. 219. H. Dalm. »Jest ob pulnozhi gori vftajam, de tebe sahvalim, . . .« Ps. 119, l. 310. »Kadar je vshe ob pulnozhi bilu, fe je ta Mosh vftrafshil, . . .« Rut. III. »Inu ena je gledala od pulnozhi pruti M . . .« I. Reg. 15. 20. Cfr. Luk. Hren Evang. (161. 2) »ob pulnozhi pa je en vpyj vftal.« Stapl.¹⁾ . . . : kateri ye mei uami, kateri ima eniga periatila, no bi shel k nemu o pol nozhi,« Luk. XI. Japelj: »Ali pole, ob pulnozhi fe je ta mosh vftrafshil« Rut. III. 8. Japel-Traun: »Ob pol nozhi fim vftajal, tebe . . . hvalliti. Ps. 118. 62. . . in ide k nyemi opou nouci i ertsé. Luk. XI.²⁾ Gutschmann³⁾: Mitternacht pounuzh, pounozhi . . . obpounozhi . . . »Zhakaj ftrari Toman ti! Naj odbije polnozhi⁴⁾!« Prim. tudi ruski: *pólnoč*, in srb. ponoći. Potemtakem imamo pisati kakor *poldan*, *pol-dne* . . . tudi: *polnoč, o polnoči* . . . brez *u* izza *l*.

Kako pa izrekajmo ta *l*? »Pravilno kakti na pismo« ali: »v olikanem govoru . . . čisto razločno *l*?«⁵⁾ Ali naj se *l* povsod, t. j. na vsakem mestu v besedi kot *l* čisto in razločno izrekuje,« kakor trdi zopet gosp. prof. dr. J. Sket?⁶⁾ A mi zopet oporekamo ter zavračamo nedokazano trditve. Zakaj je neki »olikan« izgovarjati »čisto razločno *l*« na vsakem mestu v besedi, ako še slovensko ni? Ni slovensko, marveč »go-

spoko - germansko izrekanje je *l* na koncu besedij in v sredini pred soglasnico namesto domačega slovenskega in tudi slovanskega *w*, v našem književnem, omikanem govoru.¹⁾ »Je čiško, ali kaker drugod pravijo babje govorjenje na *lj*, res spakovanje Vun ž njim iz šole! Da, in vun tudi zlasti iz cerkve s to smešno, nedostojno, otročjo nečimernostjo, ki si upa zame-tati in teptati splošno narodno izreko ne le »Slovencev« v ožjem pomenu besede, temuč toliko milijonov ostalih Slovenov! — Govorimo pravilno kaker pametni ljudje govore: *nés'w*, *délaw*, *doug*, *poun*, *popounoma*, *jábuko*, *stouna* cerkev, itd.; ravno tako berimo *stolp'*: *stoup*, *polk'*: *pouk*, *polkovnik'*: *pow-kóvnik* itd. To je čista slovenska izreka; eljevanje je nečistost, skrunjenje slovenskega jezika s ptujimi glasovi, piše P. St. Skrabec.²⁾ Omenili smo učnega P. besede zato, ker prav lepo značijo preveliko »modernizovanje« in ker potrjujejo (skoro) vse, kar je o izreki *l* malo poprej pisal in dokazal — kar se dokazati dá — ta list.³⁾ In kar smo pisali o tej reči, to trdimo še vedno. Zakaj dosedaj še ni ovrget nihče tega, tudi gosp. dr. J. Sket ne, ni v svoji predelani slovnici,⁴⁾ niti v omenjenem odgovoru.⁵⁾ Zato govorimo: *pow-*

¹⁾ »Dom in Svet« 1888, str. 170.

²⁾ »Cvetje«, VIII. tečaj, 12. zv.

³⁾ Glej sestavek: »Recimo katero o našem pravorečju« v »Dom in Svet-u« 1888 str. 75, 125 . . . Cfr. »Cvetje« VIII. 6 12. IX. 2. Veseli nas, da zanima — kar tudi treba — nekatere gg. učitelje »pereče vprašanje«, kakor je imenoval nekdo *l* ali *v* v govoru. Gl. »Popotnik« 1890. št. 3, 4: »Nekaj o pravorečju našega jezika s posebnim ozirom na ljudsko-šolske potrebe.« Vivat sequens! — kajpada naj se temeljitejši odreže! Zakaj bil bi že čas, da nam ne bi »te blažene šole« kvarile izreke, davajoč ne gledé na svojstvo slovenščine črkam glas. ki ga imajo v tujih jezikih! Pis.

Našemu listu se je oponašalo, da pobija, kar je preje zagovarjal, da torej ne hodi dosledno po svoji poti. — Pametno ni tako oponašanje. V vednostnih težavnih vprašanjih se ne moremo ozirati na to, kaj pravi ta, kaj sem rekel kdaj jaz, ampak kaj je resnično: resničnost velja več nego doslednost. Tudi mora biti list sam v enakih vprašanjih nepristransk, naj misli urednik o njih, kakor hoče. Uredn.

⁴⁾ in ⁵⁾ Vidi spredaj A. J. slov., »Ljubljanski Zvon« 1890.

¹⁾ To je Stapleton: Neznane prelaga telja evangelija preložena po Stapletonu v XVII. veku. Objavil Ant. Raič, c. kr. prof. velike realke. (Ponatis.) V Ljubljani 1888.

²⁾ Nouvi Zákon po St. Kúzmicsi v Halli MDCCLXXI. (1771.)

³⁾ O. c. str. 188. Cfr. Wolf Wörterbuch Laibach 60, str. 1034, 1035.

⁴⁾ Slovénfke Péfmi kranjkiga národa. Zhe-tertí svésik. V Ljubljani 1841. str. 56.

⁵⁾ A. Janežičeva slov. slovnica prir. dr. Jakob Sket v Celovci 1889. str. 4.

⁶⁾ »Ljubljanski Zvon« 1890 št. 1. str. 59. »Odgovor na J. Lendovšekove opazke.« Spisal dr. Jakob Sket.

noč, o pownoči, pownočnica... powdan, powdne, pišimo pa: *polnoč*, o *polnoči*, *polnočnica*, *poldan*, *poldne*, o *poldne*, *popoldne*. Pustimo pa *poludne*, *popoludne*... o *polunoči*, *popolnočnica*... in ne kramljajmo *polnoč*, *poldan*, *poldne* z nemškim *l*. — Naposled za »nameček« še dve besedi. Kot takih nisem našel nikjer v besednjakih, ni v knjigah starodavnih, temveč kolikor mi je znano živita le v mojem rojstnem kraju. Ozrl se hode morda kdo na nji. Popolnila bo pa ena najnovejši besednjak Miklosichev. Starka je že in vendar — mladenka za mnoge. Ime ji je: »Bek«.

18. „*Buk*“. Silno nerazločen je glas *n*, kateri se grafično ne dá spraviti na papir. Najprej izgovori *bn* in dodaj *k*. Naglas je na *bn*. Staroslovenščina je poznala to besedo, (kakor piše Miklosich): »būkū: asl. bŭkŭ calx. Zweimal nachgewiesen: in den lebenden sprachen unbekannt«¹⁾. Da je po knjigah rečena beseda »unbekannt«, priznava, mislim, slednji Slovenec. Vendar bi se obotavljal reči kaj takega za nepismeni jezik, za narodovo govorico. Zakaj po Zadretju, po gornji Savinski Dolini živi še ta beseda in se glasi *buk*, in — nepričakovan roditelj: *bika*. Pomeni pa nesežgan kamen v apnenici, kadar »se je sežgala«. Kadar apno žgó, ostane mej sežganim kamenjem, bolje rečeno apnom, nekaj kamenja, katero je na pol sežgano ali pa čisto nič. In takšen kamen imenuje Savinčan in Zadrečan *buk*, *bika*, (skoro s čistim razločnim *i* v roditelju). Naj si na las ne odgovarja staroslov. »bŭkŭ calx — vendar približno. Kolikor je meni znano, nimamo za to izraza v pismenem jeziku. Ne-bi-li kazalo sprejeti ga? Stara je beseda po rodu — živi še pa vsa krepka

med slovenskim narodom. V omenjenem kraju je v navadi še druga beseda, na uho še manj estetična od prve. Toda reč, katero pomeni, ni tako huda, kakor misliš, kadar besedo prvokrat bereš ali kje zaslišiš. Ako bi bila tako huda, ne bi potreboval vsak dan reči, kateri se pravi pri nas:

19. „*Smrdljiva voda*“. Kaj? vidim z glavo majati in odkimovati večino bralcev — »smrdljive vode pa že ne potrebujem!« In vendar! — Če si ne svetiš z električno lučjo, s plinom, ali pa s tresko, in če tudi ni nobene sveče pri hiši, svetiš si pač, ali kakor bi rekel Zadrečan, žgeš pač »smrdljiv vād«²⁾. To besedo rabi naš kmet namestu skovane besede, kámeno olje: Petroleum.¹⁾ »Petrolej« mi je bolj po volji, kakor pa skovana, katere se hode malo kdo poprijel. Še manj pa »smrdljive vode« mi morda poreče kdo. Jaz je ne vřivam nikomur, dasi je narodna, domača. Povedal sem jo pa zato, ker je »originalna«. Kaže namreč, kako si priprosti Slovenec stvarja za razne nove reči besede in kako jih kuje učeni Slovenec. Da ni beseda tako napačna, pomisli malo in razvidiš. Petrolej namreč je bolj podoben na oko vodi, kakor pa olju; in da nima najlepšega duha, vé vsakdo. Res prava — »smrdljiva voda« je. Prisposodi poslednji besedi po Slovencih sploh znano »hudičevo olje, Vitriolöl«, in kaj porečeš na to? Je-li tudi poslednja točni prevod, kakor »kámeno olje«? »Hudičevo olje« in pa »smrdljiva voda« kaj lepi besedi sta! Domači sta, vzrastli na domačih slovenskih tleh.²⁾ Komur sta po volji — piši in govori ji; ne bodeta nam kazili slovenskega jezika. (Dalje.)

¹⁾ Janežič-Bartel, Wörterbuch, str. 501.

²⁾ Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen von Franz Miklosich. Wien 1886, str. 25.

²⁾ Pri nas, nekje na Notranjskem, pravijo še: »smrdljivec«, n. pr.: »smrdljivec žgati, s smrdljivcem namazati živini kožo itd.« Uredn.

Dejali so ga pod ključ; prihodnjo nedeljo pa si je moral navezati na hrbet vse one podavljene kure in piščeta ter jih v spremstvu dveh stražnikov nesti pred farno cerkev, da ga je videlo vse ljudstvo, ki je šlo ravno od maše. Ko

so ga izpustili, pobegnil je v gore med svoje »brate«, in vsi so zvedeli, kakega »tička« so imeli.

In to ni bil edin tak slučaj.

(Dalje.)

Nekaj porabnih mislij o slovenščini v govoru in v pismu.

(Piše *France S. Lekše.*)

(Dalje.)

20. „*Umetalen, umetelen, umetelnost*“, künstlich, die Kunst. »Staroslovénski »umételi« m., poleg »umételinù«, m. der Kundige; »umételinù« kundig, novoslovénski (v Laščah): »umétaven, vna, vno«, (piši: »umétalen, lna, lno«) adj. geschickt, »umétavnost« (piši: »umétalnost«) f. die Geschicklichkeit; zatorej najpravišeje: »umétalen«, »umétalnost«; poleg tega po starej slovenščini »umételen«, »umételnost«; nepravilno je: »umételjen«, »umételjnost«; a do konca pogrésne so naše nove skovánke: »uméten«, »umétnost . . .«, to je po mojih mislih resnica; a dokazovanja o tem vendar nijsem hotel doognati niti v »slovnički«, ni tukaj, ker bi vzelo preveč prostora,« pisal je pred desetimi leti pokojni Fr. Levstik¹⁾, »naš najboljši nslov. slovničar«, kakor ga imenuje rajni profesor Anton Raić.²⁾ Samo škoda, da »dokazovanja o tem ni dognal« in pa da je ravnal nedosledno. Uči namreč: »nepravilno je »umételjen«, »umételjnost«, in sam tako piše, in po njem drugi. Naj si je bil na glasu jezikoznanec, vendar je ostal gledé na rečeno besedo »glas vpijočega v puščavi«, ali bolje, rekel bi, na zelenici slovenskega jezika, kjer tako brstno poganjajo tujke, skovanke in slovanke,

za domače besede. Naši predniki so že imeli besedo *umetelnost*, *umetelen*, *umetalcen*, in ljudstvo pozna *umetaven*, *umetavnost* in tudi govori: zakaj nam treba potem za nemško »Kunst, künstlich«: umetnost, umetelnost, umetnija, umeten, kakor se sploh piše in tudi bere celó v najnovejšem besednjaku.¹⁾ »Umetelnost« je nepravilno, »uméten« in »umétnost« do konca pogrésno — po Levstiku. Vendar mislimo, da se bomo te (t. j. umetnost-i, ker je v hrvatsko-srbskem jeziku tudi navadna beseda) javaljne odkrižali. Dobro bi bilo sicer, ker imamo domačo besedo za to, a »umetnost« bode težko kdaj popolnoma domača. Kar vèn pa iz knjig in besednjakov z besedo »umetnija«, katera je prava skovanka, kar mi priča obrazilo »nija«, katerega »zdaj vse čiharno slovanstvo néma, piše Levstik²⁾, razven nas, katerim je najprvo oča Marko (1781. l.) zapljúnil besede, kakeršne so: »abotnija«, die Thorheit, »prostnija«, die frei Herrschaft, »zdravnija«, die Arznei . . . ter za njim je iz Gutsmanovega perésa (1789. l.) prišlo: »škofnija«, das Bisthum, »vesnija«, die Dorfschaft . . . potem iz Vodnikovega: »sodnija« in iz Metelkovega³⁾ (na 42. str.): »gornija«, das Berggericht; a pozneje

¹⁾ Nauk slov. županom. Fr. Levstik. V Ljubljani. VI. 198.

²⁾ Stapleton.

¹⁾ Janežič-Bartel, str. 395, 396.

²⁾ O. c. pag. 194.

³⁾ Lehrgebäude der slov. Spr. str. 42.

smo poróðili nestvor za nestvorom: »obrtinja, uradinja . . . !« itd. Kajpada vkoreninjenih in potrebnih besedij, kakor »kompanija, kaplanija . . .« — tujk — ne graja nihče, ampak druge, katerim se lahko izognemo. Vsaj nam zadoščajo: »abotnost, lastnost (bolje svojstvo), sodišče, obrt . . .« in kaj nam treba »lastnija, sodnija, obrtnija, umetnija . . . !« »Vredno bi bilo«, ponavljamo z Levstikom, »takej barbarščini slovó dati!« Kar je naposled na besedi slovenski, katera nam rabi za nemško: Kunst, bil bi za edino: *umetelnost*, in njegov pridevnik *umetelen*. Tako treba pisati, izgovarjati pa »umétewnost, umétewèn.« Zakaj tako so pisali naši predniki (tudi *umetalen*) in tako približno se govori tudi med slovenskim narodom. Zato razun rečenega še nekoliko vzgledov v dokaz! Bohorič: »peritus belli vmételân vojfkovanja . . .« »kurfht, fhti, ars, kunst, vmetelnoft, fti . . .«²⁾ Dalm. »Satu jeft vshe tebi pofhlem eniga modriga Moshâ . . . taifti vmeje delati od Slata, od Srebra, Brona, Shelésâ, Kamenja, Leffa, shkarlata, gelih shid, platna . . . vfe shlaht isresovati, in vfe shlaht vmetalnû sturiti, kar se mu naprej da . . .« II. buk. Kronike c. II. p. 235. Cfr. Sir. I. in II. list Tim. Hebr. Japelj II. b. Kronike II. 7. »Pofhli mi tedaj saftópniha moshâ, kateri se na dela is slata, inu frebra, is brona . . . inu vífhnovih shyd saftopi, inu sna isresane dela dóbbfti s' timi vmetalniki vred . . .« Pri Japlju³⁾ imamo poleg »vmetalen« že »umeten«. Pri Dalm. nisem našel nobenkrat na samostalniki »vmetelnoft, ampak on ima »kurfht«: »po kurfhti téh, kir pilde delajo . . .« »po Apotekarfki kurfhti sturjenu«; II. Kron. II. XVI. »Kurfht« rabi Dalm. za pomen, kateri sem slišal tudi dandanes med ljudstvom t. j. »prebrisan, prekanjen«. Cfr. I. Mojz. III. Potemtakem bi imeli: *umeti, umejem, umetelen, umetelnost, umetelnik* — poleg *umetalen, umetalnost, umetalnik*.

21. „Život.“ Nihče ne more menda hvaliti pisave onih, kateri rabijo kako

besedo v istem sestavku, v isti knjigi, v istem časopisu v dvojnem pomenu, kakor je navadno z besedo *život*, katera pomenja včasih »der Leib« včasih pa »das Leben«. Grajati treba tako navado, bolj razvado, nekaternikov, kadar pišejo kaj za priprosto ljudstvo, kakor so knjige Mohorjeve družbe. O tem mislim se je že vsakdo prepričal in mi ni treba praviti vzgledov. Samo to rečem, da mi je bolj po godu »življenje« (takisto »življenjepis), ko *život*; to je bilo tudi skoro edino nekda v pisavi in je še v govoru. *Život* našemu narodu pomeni navadno »der Leib, Körper«. »Kako lepega života je . . .«¹⁾ Toda morebiti mi kdo oponese, da je *život* še v staroslovenščini zabeležen. To je čista resnica. Vsaj tudi Levstik²⁾ piše: »život znači najprvo to, kar imenujemo »življenje« das Leben«. Tudi naši predniki so pisali poleg »leben, leban, življenje« tudi *život* = das Leben. Toda to nas ne sme motiti. Zakaj sedaj se govori *život* = der Leib, Körper, in tako je že pisal tudi Dalmatin. »On néma tudi obene Plate delati na fvoji Glavi, ni fvoje Brade obriti, inu na fvoim shivoti obeniga fhrinffa fi resati . . . inu néma jéfti Svetiga: temuzh ima poprej fvoj shivot s' vodo kópati . . . III. Mojz. buk. XXI. XXII. Japelj . . . inu od tega ne jéfti, kar je pofvezhenû: ampak po tem kadar bo fvoj shivot s' vodo vmyl.« III. Mojz. XXII. Vramec³⁾ piše: »Sto ie potrebno kerfcheniku obrezati i ochifz-titi? fzerceze, ochij fzlifanie, vzta, iezik, hogenie, hotenie, pofelenie, ochi, ofztale kotrige ne nofem feleznim, nij kamenom, nij telo ali fi uot (= život) nij vude kakoie Abrahamu zapouedano bilo nego duhom fiuim . . . str. 30. . . i fztahom pofzlufati, imenuuati, i on chafz znutra i zuuna na zercze i fi uote moien pochtenie mu chiniti . . . ibd. Za Leben ima »žitek«, . . . da . . . gore vsztanemo v fijtek vekíuezhni . . . 16 ibd. Gutschmann⁴⁾ »Leben das shiulenje, shivetje, Leib telu shivot, Körper shivot, telu, truplu

¹⁾ O. c. p. 207.

²⁾ Prim. pisavo Stritarjevo.

³⁾ Vramecz, Postila. 1585.

⁴⁾ O. c. pag. 161, 171, 173, 552, 557.

¹⁾ Prim. Jan.-Bartel, str. 271, 262, 395.

²⁾ Cfr. Arct. H. 1584. I., str. 5, 57, 136.

³⁾ Primeri tudi »Japljeve pridige«. 8.

Körper todter Leib... Miklosich piše v svojem epohalnem delu¹⁾: »nslov. živeti... živ život leib...« Život za nem. das Leben torej ni priporočati. Zakaj, kjer se rabi v pomenu das Leben, dandanes dela le zmešnjavo. Najbolje bi bilo splošno rabiti: »življenje« za Leben, »život, telo« za Körper, in »truplo« za Leichnam cadaver.²⁾ Tako razliko, najsi ne prav natanko, ima tudi ljudstvo po nekih krajih.

22. „Časi“. Kakor je »bliz, blizu und blizi richtig, nur blizo nicht«, pravi gospod Levec³⁾, takisto mislimo tudi za časi in ne »včasi, včasih, časih«. Ako povem, da tako govori ljudstvo po nekih⁴⁾ krajih sploh in da so tako pisali splošno naši predniki, je menda dovolj. Trubar: »V tim fe moli fubper to veliko shaloft inu tesku ferce kateru zhafi pade tudi na verniga zhloueka, inu tu pride zhaffi od hudyzha, zhaffi od hudih ludy.« Psalt. 31. str. Dalm.: »Inu najfi zhafsi tudi veffelje vmejs pride taku vfai tuištu dolgu ne tērpy.« Predg.

Okoli Maribora govore navadno »časti« p. časti grem = časi grem. V ptujskem okraju (Št. Marjeta, Haloze) pomeni »včasi« gleich, »včasi bon priša«, gleich werde ich kommen.

23. „Družaben, družabnik.“ Marsikdo se bode kar naglo odrezal: »ne, družbenik, družben pravi se Gesellschafter, gesellschaftlich, Mitglied«, kakor piše novejši besednjak⁵⁾. A to bi bilo prenačljeno. Zakaj kdor pozna malo glasoslovni razvitek našega jezika, mora priznati, da je »družben, družbenik« po hrvaško kakor služben, službenik. Prva in druga beseda sta tako pisani prav dobri srbsko-hrvatski, ne pa slovenski. Samostalnika, iz katerih sta rečeni besedi izvedeni, imata v staroslov. obliko: »služba, družba«. Po slovanskih glasoslovnih pravilih dobimo od stsl. služba, službьnъ, službьnikъ, rusko: služebnik; poljsko: służebnik;

češko: služebnik; srbsko: službenik; in slovensko služabnik, kakor sploh pišejo naši predniki (Dalm. Trub.) in ljudstvo večinoma govori, izvzemši tiste Štajarce ob hrvatski meji, katerih izgovarjanje ne določuje knjižnega jezika. »Služebnik« je krivo v pismenem jeziku, dijalektično je, kakor »kadianca, dnes, mudro, dug, den, meša, reka ali reko (= rekel), ker, kera, kero, domo, prle.« Po »prleško« je, pa ne po slovensko dobro¹⁾ s »služebnikom« vred vse to, kar sem naštel. Južnaslovenska narečja — tudi tisti, kateri sta podlaga našemu knjižnemu jeziku — so izpremenila stsl. b in ъ, kjer nista odpadla, v a in ne v e, kakor hrvatska kajkavščina, ogerska in sosedna štajarska slovenščina. Zaradi tega je cerkveno t. j. stsl. dьnъ, vьsь, lьžь, mьhъ, mьša službьnъ, službьnikъ. Po glasoslovnih zakonih poslednjih narečij nastanejo: »den, ves, lež, meh, meša, služeben, službenik«, po južnih narečjih pa: »dan, vas, laž, mah, maša, služaben, služabnik«, kar so tudi književne oblike in že stare, Dalmatinu in Trubarju navadne. Nekateri izjeme so tudi tu, a zaradi teh ni, da bi pisali drugače. Polglasnik (t. j. ъ, ь) — ker »naša slovenščina ima, odkar jo poznamo, le en sam nedoločan samoglasnik«, piše učeni P. Škrabec²⁾, »ki zastopa oba staroslovenska« — ojačuje se v a posebno še, kadar nanj pada udar. Postavim: »glasъnъ, dьnъšъnii, moštъnъ, dlъžъnъ...« Kadar povdarjamo poslednji zlog, glasi se po naše: »glasán, danášnji, močán, dolžán...« Takisto tudi v služabnik in družabnik iz stsl. »službьnikъ, družbьnikъ«, ker je a naglašen, namreč: »služba, službьnъ, službьnikъ: služba, služaben, služabnik in družba, družbьnъ, družbьnikъ: družba, družaben, družabnik« edino prav po slovensko. Hočemo li priti do edinstva v govoru in pisavi, poprijeti nam se je in vestno okleniti pripoznanih književnih oblik. In če si narejamo po prispodobni (analogiji) samostalnike, nove

¹⁾ Etym. W. str. 411.

²⁾ Hd. 363, 356.

³⁾ Jahresbericht S. O. R. Laibach, 1878, p. 28.

⁴⁾ Po drugih (na Notranjskem) govore največ razločno včasih, tako i v listu pišemo. Uredn.

⁵⁾ Str. 267, 450.

¹⁾ Prim. Danjko »Sprachlehre der Windischen Sprache.« Graetz, 1824. Kadar bo ta slovnica obveljala, tedaj bo tudi dobro po slovensko: den, meša, služebnik.

²⁾ Cvetje IV. 3.

besede, bodi nam podlaga v pisavi fonetika XVI. stoletja z ozirom na narečja književna. In da nahajamo pri znanih in pripoznanih pisateljih le »služabnik«, skoro ni treba reči. Povedati samo hočem dva ali tri vzglede za »družabnik«. V vže večkrat omenjeni Levstikovi knjigi čitaš na 170. strani: »Družabnik m. kdor je stópil v káko društvo, ta je

potlej družábnik tega društva; das Mitglied einer Gesellschaft.« Jos. Stritar¹⁾ pa piše: »Majhen možiček, sivolas, dasi še v najboljših letih . . . bil je ta okrajni sodnik blaga duša, vesel družabnik . . . mrzim in črtim jo tudi še sedaj v javnem in družabnem življenji . . .«

(Dalje.)

¹⁾ Zbr. sp. III. 74 in VI. 430.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

»**Balade in romance**«. Napisal A. Aškerc. V Ljubljani. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1890. Str. 155. Cena broširanemu zvezku 1 gl. 30 kr. — Naslov knjižice nam naznanja njeno vsebino: balade in romance. Značaj vseh 48 pesmij je večinoma res epičen: tu pa tam sili pesnikova osebnost na dan. A vemo, da se strinja nekoliko subjektivizma brez težave z epiko v romancah in baladah.

Predmeti teh pesmij so povzeti deloma iz življenja, deloma iz zgodovine, deloma iz legendskega in pravljiskega sveta; izmed zgodovinskih imajo nekateri predmeti resnično podlago, drugi so izmišljeni. Obzorje pesnikovo je strogo realistično: nenavadni dogodki v življenju, nepričakovano razvozlana spletká, velika nasprotja med istino in videzom, grozna krivica nasilnikov proti podložnikom, brezobzirna prirodna in zgodovinska sila — to mika pesnika. Idej izražajo pesmi malo: najlepša in najjasnejša je ljubezen do domovine, druga veljavna ideja je moč ljubezni do deve, tretja je ljubezen do svobode v mišljenju in v društvenem (socijalnem) ali javnem življenju. Druge ideje se izražajo le postransko, ako ne celó v negativnem smislu z zaničevanjem in ironijo: postransko se kaže nabožnost ali religioznost, jasnejše ljubezen do bližnjega (»Kristus in Peter«), z ironijo se opeva samostansko življenje, samostanska obljuba z obžalovanjem. — To je obzorje pesnikovo. Ideje niso še ideali. Naš pesnik riše najraje istiniti svet in z nekakim zadovoljstvom razkriva njegove slabe strani. Idealov ali vzorov, po katerih bi hrepenel ali on sam ali kateri njegovih junakov, ne kaže nam mnogo. Najbolje riše vzor svoj v pesmi »Časa nesmrtnosti«, veleč: »Časa tvoja je življenje tvoje, Vlivaj vanje vsak dan dobra dela, Dela slavna za rojake svoje . . . Narod tvoj bo pil iz čaše tvoje.« Idealizma nam ni treba iskati v knjižici. Prav je, da sloni umetnik na trdni

istini in da vedno gleda v dejansko življenje, stvarjajoč umotvore. Ne sme pa realnosti pretiravati. Naš pesnik obrača pogled prerad v temne strani našega življenja. Nasilstvo, zatiranje, zapeljevanje, zakonska nezvestoba — tu je toliko teme, da pojema v njej slaba svetloba kakega veselejšega pesniškega momenta. To ni zdravi, to je bolni realizem.

Nekateri predmeti pesnikovi so neumestni, za resno, lepo pesem neprikladni. Taki so v pesmih: »Slikarjeva slika, Pevčev grob, Poroka, Balada o potresu, Slovenska legenda, Svatha v Logeh, List iz kronike Zajčke«. Najostreje moramo obsojati »Balado o potresu«, nad katero se mora človek zgroziti. Ali je ironija o molitvi, o procesiji, o božji pravičnosti dovoljena? V tej obliki, v kateri ni izražen nikak razlog za božjo ostro kazen, moramo imenovati tako poezijo prikrito ironijo. — Da bi bil Trubar sedaj v nebesih, ko se je dosti časa vical (»Slovenska legenda«), to si želi pesnik in jaz tudi: ali se pa smejo po krščanskem nauku takó delati novi nebesčani, to je drugo vprašanje. Čudno je vsekako, da je Bog proti Trubarju tako dober, a proti ubogim prosilcem, naj jih varuje potresa, je tako krut. Morebiti bode odslej nebeški Trubar pomagal proti potresu, ker je v taki milosti. — »List iz kronike Zajčke« spada v »cronique scandaleuse«. Ako bi bili kdaj Zajčki menihi tako ravnali, v kleti se zbirali raje nego v biblijoteki, gotovo je to škandalozno, grdo. O menihih tako pevati, ako ni res, je obrekovanje in ni ironija. Ako pa »je res«, pové naj gospod pesnik, kje je to dogodbo dobil, da prekličem besedo »obrekovanje«. Nekdaj je pač nekdo o razvalinah samostana Zajčkega tako-le pel:

Ni slišat' svet'ga petja,
Ne služi meša se;
Ni več pobožnih molcev

— — — — —
Dobrotniki pregnani
Iz grobov odšli so.

Te in podobne ideje dokazujejo še veliko bolj, nego navadni pojmi, bistveni razloček med mišljenjem in čutnim zaznavanjem, samostojno, nadčutno delo-

vanje človeškega duha, in zato tudi bistveni razloček med človeško in živalsko dušo.
(Dalje.)

Nekaj porabnih mislij o slovenščini v govoru in v pismu.

(Piše *France S. Lekše*.)

(Dalje.)

24. „**Pohoditi, pohajati**“, rabijo nekateri za nemški ‚besuchen‘. To je pač le lokalizem, katerega uvesti v knjigo in govor nikakor ne kaže, zakaj vsled tega je pomen dvoumen in govor lahko nejasen. Vzrok tej novotariji je najbrž Levstikov¹⁾: »pohájati vb. n. pr. bolnike: obiskovati; besuchen (navadno okolo Ménguša v Gorénjcih)«. »Pohoditi« sploh pomeni ‚zertreten‘, »pohajati« pa ‚herumgehen‘ in ne ‚besuchen‘. Nekako čudno se glasi n. pr. »Danes sem gredoč iz mesta pohodil vašega sinka« nm. »bil pri vašem sinku.« Zakaj ne bi še z naprej rabili »obiskovati«, ker je že pri Dalm. in Trub. v navadi in se sploh tako govori?

Nemčizna je, poreče marsikateri. Kajpada je, toda že tako stara, da si je pridobila pravico biti v našem jeziku. Gospod Bartel tudi ni sprejel v svoj besednjak za nemški ‚besuchen‘ besedij »pohoditi, pohajati«, temveč piše na str. 92: »besuchen obiskati (iščem), v vás priti (pridem); obiskovati, obiskávati; die Schule — v šolo hoditi.« Nemčizna pa je: »ljudsko šolo je obiskoval, gimnazij je obiskoval v N. . .«, »Kdaj je kdo slišal tako govoriti našega kmeta? Marveč: hodil je v šolo v N. Ne zametujmo domače govorice! V nekaterih krajih skoro nič ne rabijo besede »obiskovati« za nemški ‚besuchen‘. Er hat den Kranken besucht: bil je pri bolniku. Heute hat uns der Herr Pfarrer besucht: gospod župnik so bili pri nas. Kommen Sie uns be-

suchen: pridite k nam itd. In če hočemo »obiskovati« popolnoma odstraniti, treba nam tudi »zameriti« vermessen, »blagosloviti« benedicere, »vpliv« Einfluss, »vlak« Zug, . . . , . . katere so kolikor toliko nemčizne. »Vlak« sem čital v Dalm., toda v drugem pomenu. »Pelaj gori, ker je višoku, inu vèrsite vunkaj vafhe mréshe, de en vlak fturite.« Luk. V. Ako pa nikakor nečes pisati »obiskovati«, imaš besedo za ta pojem, namreč:

25. „**Posetiti**“, katere sicer posebno ne priporočam. Boljša bi bila, kakor je »pohoditi, pohajati«, zato, ker bi ne bilo nobene pomote, stara je že in med Hrvati in Srbi navadna, kakor tudi Rusi; Slovenci so jo imeli, kakor bereš: »sèti asl. posèt adventus. posètiti, s-sètiti invisere. nsl. bozzekacho, bozzekachu invisabant fris . . . r, posètiti,«¹⁾ piše Miklosich.

26. „**Varih**“. Nekoliko neprijetno zadene človeka, kadar sliši besedo »varuh«, Beschützer, posebno prav trdo rečeno s poudarkom na *uh* — varúh! Ali bi se bolje ne prilegalo govoriti in pisati »varih«? Da, celó upamo si trditi, da je *varih* boljša oblika ko »varuh«, ako ne edino prava oblika v slovenščini. Zakaj ljudstvo tako govori poleg »varh«, tako so pisali naši predniki večinoma in končnica »uh« nima lepega pomena. Že večkrat omenjeni Miklosichev slovar (str. 375) ima »varuh, varih, beschützer.« Dalm. piše »Bom li jeft mojga brata varih?« I. Mojz. IV. »Satu hozhem jeft

¹⁾ O. c., pag. 185.

¹⁾ Etymologisches Wörterbuch, p. 295.

tebe k' varihu postaviti moje Glave.« I. Reg. 28. Japelj: »Kaj fim jeft varih mojga brata?« I. Mojz. IV. In dodajmo še — tukaj se zopet pokažejo nedostatna pravila naših slovnice, ker nobena izrečno ne razklada končnice *uh* — da samostalniki na *uh* zaznamenjajo osebe po njihovem stanu, opraviu, poslu, svojstvu, posebnosti imajo v slovenščini preziraven, zaničljiv in grdiven pomen. Postavim: »ozdravljuh Kurpfuscher, potepuh, skopuh, debeluh i. dr.« In »v ta koš« ne moremo vreči »varuha« v pomenu namreč, v katerem navadno rabimo rečeno besedo. Zakaj angeljev, svetnikov, cesarja, roditeljev, učiteljev... ne moremo po rečenem imenovati »varuhov«.¹⁾ Poleg takih samostalnikov imamo sicer še druge na *uh*, kateri nimajo grdivnega pomena, n. pr. *kožuh* tudi *kožih*, *mačuh*, Typhus (od makniti); *piruh*: tako namreč piše večina, ali prav ali ne; Miklosich (str. 269) ima le: »pyr-2. nsl. zapiriti se, erubescere, pih, pih (*pyr-h) osterei, pihati roth färben«, *trubuh*.

27. „*Duhovni, duhovnik*“, geistlich, der Geistliche. Nekaj časa pišejo nekateri pisatelji »svečenik, svečeniški«. A poslednja beseda je hrvatska, ne vem, zakaj bi jo mi morali rabiti, ki imamo svojo, domačo in tudi dobro. Naj imajo torej Hrvati svoje »svečenike«, mi pa se oklenimo »duhovnikov, mašnikov«. Kaj pa oblika »duhoven«? Tudi ta ni dobra. »Sedaj semtertja²⁾ navadno »duhoven, vna«, piše o. St. Škrabec,³⁾ »se opira na požiranje končnega i, ter bi se zato v knjižni slovenščini ne smelo terpeti. Gdor hoče imeti samostavnik, naj piše: duhovnik, kaker pišemo in govorimo popotnik za popotni.« Pri nas se samostalniki tvorijo od pridevnikov na *ik*. Torej *duhovnik*, *verniki*, *podložnik* (zakaj »podanik«?) itd.

¹⁾ »Varuha« n. pr. imenoval bi roditelja, — kakor pripoveduje narodna pripovedka — kateri je vzel svoje dete, peljal je v gosto šumo, napravil ogenj, rekel naj se greje, on pa da gre po drva, in potem je izginil ter tako — zape-ljal otroka. Pis.

²⁾ Pač obče med narodom in zaradi tega ima precej pravice. Gledé na obliko samo glej Šuman, Slov. slovn. po Mikl. str. 231. Uredn.

³⁾ »Cvetje« IV. 1.

28. „*Vest*“. Kakor »svečenik« prikupila se je mnogim pisateljem tudi *vest* v pomenu: Neuigkeit, Gerücht; izgubivši namreč pravo slovensko »vest«, trosijo med svet »razne vesti«. Slovenščina pozna samo »vest« v pomenu das Gewissen.¹⁾ Zato bi bilo dobro slovo dati besedi v drugem pomenu, kakor tudi glagolu obvestiti, obveščati. »Popotnik²⁾... bode... zalagal prijatelje svoje... obveščal z vsemi važnimi dogodki...« Zakaj ne, razglašal (bode) vse važne dogodke... Pišimo po domače, in zmirom boljša bode naša slovenščina. Namestu »raznih vestij« pa pišimo in govorimo »razne novosti, razni glasovi, razne reči, novice« itd., kakor pač nanese prilika, le ne »vesti«, kar moti čitatelja, posebno tujca.

29. „*Oster, tra, stro*“, streng, scharf. Slovenci smo bili navadno le »ostri«, tuja govornica nas je napravila *stroge*. Ta ruska beseda se je že tako prišla slovenskih pisateljev, da se je bodemo javljne kdaj odkrižali. Da je »strogo« beseda ruske oblike, kaže mi in priča stslav. jezik: »asl. sragr austerus torvus... strogiy streng, das wohl dem p. srogi seinen ursprung verdankt...³⁾ Slovenci bi prav pisali: »srag«⁴⁾ — kadar bi hoteli biti dosledni, kakor pišemo: »krava, glava in ne: korova, golova«. Toda mi lahko še zanaprej prebijemo brez »stroge« besede, ker imamo domačo »ostro«, kakor govori ljudstvo: »Ta gospodar je oster«.

30. „*Moški*“ (männlich) nečejo nekateri biti, ampak »možati« (verheiratet). Besedo »možato« najdeš povsod! N. pr. »možato se poteza za katoliške resnice...⁵⁾ »Možato je le z dokazi in protidokazi pobijati besede in trditve...⁶⁾ »Deklica mu možato odgovori...⁷⁾ »možato se potegovati...⁸⁾

¹⁾ Cfr. Miklosich Et. Wh., str. 390. Cfr. Jan. Bartel.

²⁾ Št. 1. v Mariboru, 10. januarja 1890.

³⁾ Miklosich o. c. 293.

⁴⁾ Ali ne tudi »strag«, ker pravimo »streči, strežem«? Sicer pravi tudi Mikl.: »strog ist r.«

⁵⁾ »Slovenec« 1890.

⁶⁾ »Slov. Narod« l. 1884 in 1889.

⁷⁾ Stritar Zb. sp. III. 138, 223, 237.

⁸⁾ »Mir« 1890 in več drugih.

Ni pri nas lista, kateri bi se bil vedno ogibal besede »možat«. Tudi slovarji jo imajo, n. pr. Wolf-Cigaletov, Bartelnov (str. 434). A treba je razlikovati: *moški*, *a*, *o* in *možat*, *a*, *o* ter ne vreči obojnega v eno vrečo. Že končnica *at* v *možat* nam kaže, da ni istega pomena z *moškim*. Da vidimo! Stslov. *мужата* *ὑπανδρος* maritata... *мужъ* *ὑπερθεος* virilis.¹⁾ Prva beseda pomeni tisto, kar »omožena« verheiratet — ne pa »virilis männlich«, kar je »moško«. In ne samo naša staroslovenščina je tako ločila, marveč tudi naši predniki so to dobro vedeli, kakor vé tudi priprost Slovenec, kateri se vselej prav moško odreže. Trubar: »Delaite moshku, ne zagaite,

bodite mozhniga ferca.« Ps. 31. Dalm.: »Zhujte, stojte u' Veri, rounajte Moshku, inu bodite mozhni.« I. Kor. XVI. In »Rogerius Palmarium empyreum I, str. 53 (l. 1731)« piše: »Antoni mërkaaj: Tukaj pèr tebi bil fim u' vse tvoji nadlúgi, inu glédal fim na tvoje shtritajnje. Sedaj, kir fi se taku moshku nóffil, kir u' tèm fhtritajnu niffi oslabil etc.« In da le tako po slovensko prav, pričajo nam Rusi, Poljaki, Čehi in Hrvato-Srbi. Bodimo torej še mi Slovenci »moški« v vseh rečeh, pustimo pa, naj se — ženske ponašajo, da so »možate«.

(Dalje.)

Popravki: str. 142: **ve/nica** m. **vevnica** in **snaha** m. **sinaha**; **domov** m. **domu** str. 143.

¹⁾ Miklosich »Lexicon« str. 78. Et. Wb. 201.

SLOVSTVO.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

»**Loterist.**« Šaloigra v jednom dejanji. Spi-sal Anton Zavrtanik. V Gorici 1889. Tiskal in založil A. M. Obizzi. — Ta šaloigra kaže precejšen dramatičen talent gosp. pisatelja. A ni brez napak. Čudno se nam zdi, da bi bil posestnik Lipe Potokar v tako slabi koži, da bi niti beliča ne imel, vsled česar zastavi, da bi imel kaj za loterijo, celó svojo uro: »verizico je itak zastavil uže zadnjič«. Nedoumno nam je tudi, kako more v 10. prizoru Lipe tako ne-nadoma vprašati Primoža, svojega zeta, in spe', »kakošne številke so zunaj.« In, da bi skoro nepoznanca kar objel uvidevši, da tudi on stavi na loterijo, to nam ne gre v glavo. Sploh pa ima igra, dasi v razvoju ni povsem naravna, lepo namero: odvrčati od loterije. In kot taka bode dobro vplivala posebno med prijatelji loterije.

Nepovoljnije se moramo izraziti o jeziku v tej igri. »Kedar se boste sanjali« (str. 3); ako je bil ogenj *na* nebu, padal je *z* neba, ne *iz* neba; — »mi ne vgaja«; »jedenajst« (str. 4); »vgani« m. *ugani*; »verstice« (str. 8); »hotili«; »priložnost« bolje: prilika; — »nevem«. Piše se pravilno »mladenič« (str. 9); »koliko terni si zadel« (str. 12); »privolenje« (str. 13); »moj

načrt mora se izpeljati srečno«; »z gospoda-
rovo činkvino« (str. 16); »če vam morem s čem
vstreči, me bode jako veselilo« (str. 21); »mi-
lostivi gospoj« (str. 30) kot vokativ v dvojini
mesto: »milostivi gospé«. Levstik pravi o tej
obliki: »Mit dem nachklingenden *j* zu lesen,
aber nicht: gospéj zu schreiben! (Die slov.
Sprache, str. 20.)

Toliko o slovniških hibah v tej knjižici. Mnogo je tudi tiskarskih pogrškov v delu. Naj mi zbok te opomnje nihče ne zameri.

»Loterist« šteje 32 strani; kupil sem ga za 20 kr. J. L.—n.

»**Slovensko akademično društvo Triglav**« v Gradci v XV. letu svojega obstanka. Spominski listi ob priliki blagoslovljenja društvene zastave. S sodelovanjem Fr. Mohoriča, Fr. Tomiška in J. Zolgarja uredil Jožef Rakež. V Ljubljani. Založilo akademično društvo »Triglav«. — Tisk »Narodne Tiskarne«. 8°. Str. 26. Vsebinska male spominske knjižice je ta-le: 1. Predgovor. — 2. »Triglavanov zastava« — pesem. — 3. Zgodovinske črtice. — 4. Izkaz o knjižnici in čitalnici. — 5. Imenik bivših in sedanjih udov »Triglava«. — 6. Porod društvene zastave.

Knjižica nam torej kaže natančno, kako se je godilo doslej temu slov. akad. društvu. »Dal Bog, da bi pričujoči spisek nekoliko pripomogel

po gozdih, kakor zverina; zaide med roparje, ki se mu ponudijo, da se maščejejo nad bratom. Kmalu potem jih privede izdajalec v temni noči v svoj rojstveni grad. Grozen polom se začne; roparji ubijejo grofa Štefana in proti Martinovi volji tudi njegovega očeta. Mlado ženo pusté živo, a njenega sinčka odvedejo seboj.

Grof Martin Gyimes ni imel odslej več pokoja v karpatskih divjinah. Bežal je s svojim nečakom iz domovine in prišel slučajno na Kranjsko, kjer se je seznanil z rokovnjači. Kmalu je zaslul po deželi zaradi premnogih grozodejstev, in ljudstvo je podomačilo ogersko ime Gyimes v »Janez Dimež«. Okoli l. 1830 se mu je pokorila vsa gorenjska stran, zlasti kranjska in radovljiška okolica. V oviski fari so se shajali njegovi pristaši v nekem gozdu, ki se zato nazivlje poslej »Tatinec«. V besniških hribih je imel bojda kameneno trdnjavo, kamor se je v sili zatekal; nečaka pa mu je nekaj let vzgojevala stara rokovnjaška baba blizu Besnice. Njegova moč in silovitost je tako slovela, da je samo ime »Dimež« ljudi kar čaralo. Za njegovo glavo so razpisali zdatno svoto. Dimež pa je hodil po mestih in vaseh vedno drugače opravljen. Nekega semanjega dne ga je neki kmet v Kranju spoznal in izdal; bilo je v priprosti krčmi. Dimež je planil na izdajalca in ga vrgel ob tla; prisotni

piveci so se še o pravem času zavedeli in uklenili razbojnika. Ž njim vred so prijeli kopico njegovih tovarišev. Prvo noč potem so jih peljali v Ljubljano; četa stražnikov jih je spremljala. Med Kranjem in Loko so planili na-nje rokovnjači in po hudem, krvavem boju osvobodili Dimeža in drugove. Nekateri so obležali na mestu, med njimi tudi star ropar, ki je pred smrtjo izdal Dimeževo zavetišče.

Ko je kmalu potem tolpa vojakov obkolila kamenito gorsko trdnjavo, dobili so v roke do malega vse rokovnjače in malega dečka, ki doslej niti vedel ni, kje in kaj je. Strijc ga je srčno ljubil in ga poučeval v molitvi, čitanju in pisanju; tovarišem pa je ostro prepovedal žaliti kdaj nečaka. Dimež sam za časa onega napada ni bil doma. Ko pa je videl, kako so mu pobesili vse prijatelje in mu uplenili najdražji zaklad — ljubljeno dete, divjal je, kakor besen po gorenjskih gozdih iz kraja v kraj. Nečak je stopil kot novinec v neki kapucinski samostan na Avstrijskem; a doslej ni še vedel, kje se je rodil. Zvedel pa je kmalu, ko mu je strijc pred svojo smrtjo vse pojasnil. Roparja Dimeža so našli v neki opekarni pri Besnici zadušenega. Mladi grof Gyimes — sedaj kapucin — pa je zvedel, da njegova mati živi kot redovnica v nekem ogerskem samostanu. (Konec.)

Nekaj porabnih mislij o slovenščini v govoru in v pismu.

(Piše **France S. Lekše.**)

(Dalje.)

Moško torej pomeni lat. „viriliter“ in nem. „mannhaft, männlich“. Takšen je prislov. Pridevnik pa se glasi in piše prav le: *moški, moška, moško*. Potemtakem je pogrešno, pisati: „možk ali

mošk.“ Zakaj »prilogi na -ski — učí gosp. J. Šuman¹⁾ — so danes v obče zgubili

¹⁾ Slovenska slovnica za srednje šole. Josip Šuman v Celovcu 1884, str. 129 in Sl. sl. po Miklošičevi primerjalni, v Ljubljani 1882, str. 271.

svojo nedoločno obliko.« J. Škrabec ¹⁾ pa med drugim celó piše: »... Ako se torej dandanašnji vnóvič prikazuje pisava na -sk brez i, kaže to nepoznanje glasoslovnega značaja in zgodovinskega razvitka našega jezika — in ako se kedo pri tem sklicuje na sedanjó izreko nekaterih krajev, naj piše po tisti izreki z ,rešpehtarjevo kuharco' tudi velk za veliki, mat za mati, otroc za otroci, nek za neki ...« Stara slovenščina ima določno obliko: někvyj (nekŕji), in le določno obliko pozna srbščina: neki. »Kjer ne goltajo končnega i«, piše dalje učenjak, »tudi naši Slovenci govore le neki, in le samo neki so pisali naši prvi pisci.« ²⁾ In kakor »mošk«, takisto nepravilno je tudi »nemšk, katolišk, prerošk, človešk, otrošk, slovensk« ... katerim nepravilnostim treba enkrat za vselej slovo dati. Poprijeti pa se nam je edino pravih: *nemški, moški* ... kar se tudi laže izgovarja in je lepoglasneje. In za *moško* — še dva vzgleda! Megiser ³⁾ »Mannlich Viriliter Moshku po moshkem«. J. Japelj: »Kateri bo tvojim befsedam supér govóril ... ta ima vmreti: bodi le ti těrden, inu moshku fe děrshi.«

Pomislimo še nekoliko! Končnici *ski* in *at* sta popolnoma različni. Poslednja »samostalniki koreniki pritaknjena« uči gosp. dr. Sket ⁴⁾, »kaže na imetje ali obilico tega, kar pomenja ime«; — in gosp. Šuman ⁵⁾ uči isto. A *ski* — ta jako rodovitna končnica — prirašča (op. prirasta je prav pis.) brez ozira na spol imenom narodov, stanov, krajev in časa. Ona tvori tako imenovane splošne svojilne pridevnike, kateri kažejo, kar je lastno več osebam skupaj ali vsem ljudem kakega naroda ali stanú, ali pa

¹⁾ Cvetje IV. 11.

²⁾ Pišimo raje *moški* in ne »možki«, ker je prva oblika skróčena iz: možski — stsl mǫžskŕ. »Pred končnico — *ski* prehajajo goltniki in šumniki z obrazilnim s v š; n. pr. kovač — kovaški (kovački) ... mož — moški (možski).« Prim. A. Janežičeva slov. slov. 1889, str. 133.

³⁾ I. e. Dictionarum quatuor linguarum videlicet germanicae latinae illyrica (quae vulgo Slavonica appellatur) italicae sive Hetruscae auctore Hieronymo Megisero ... 1592 ...

⁴⁾ O. c. str. 133, 134, 136.

⁵⁾ O. c. str. 234.

vsemu kraju, vsemu času«. In še to: ako bi bilo možato = viriliter mannhaft, männlich, moralo bi biti ženato weiblich, weibisch, česar pa menda ne trdi nihče. Zakaj staroslovenski »ženatŕ« pomeni po Miklosichu γαμέτης maritus, in »ženjat« m. »ženat« pomeni heiratsfähig po Šumanu. O končnici *at* (*ata, ato*) in njegovi sorodnici po gramatikih *it* (*ita, ito*) izpregovorimo o priliki več v tem listu.

31. **Zaščitnik** — Beschützer, Protektor. »Dom in Svet« piše med drugim na str. 146 in 165, 6. št. »gostil se je njegov gospod Jurij Kobila ... pri svojem pokrovitelju Krištofu ... da bi se ne zameril svojemu pokrovitelju ...« Čestokrat naletiš po dnevnikih, leposlovnih listih, po knjigah na besedo »pokrovitelj«. Beseda ta ima vendar nekoliko tuje lice. Res je občna Rusom, tudi Hrvati jo rabijo; v srbskem jeziku ji je pravo odpovedal Živanović, dober poznavalec srbskega jezika. Tudi stara slovenščina jo pozna. Suprasaljski kodeks (str. 2) »sŕpasŕ i pokrovitelŕ boieštŕihŕ sŕ jeho ...«; pokrovitelŕ σκεπαστής tegens, piše Miklosich. Dasi je stara, dasi v navadi našim bratom, mislim vendar, da je ne kaže udomaćiti in rabiti pri nas. Zakaj samostalniki na *telj* so novejšega kroja; dadó se tu pa tam bolje zameniti s samostalniki na *ik, ec*. Poslednji končnici sta bili tudi v navadi našim prednikom. Postavim prositelj — *prošnjik*, rešitelj — *rešnik*, stvaritelj — *stvarnik*, odrešitelj — *odrešenik*, poslušatelj — *poslušavec* (»poŕlufhavez« Jak. list I., »samohvalci« III. II. list Tim. Dalm.) itd. »Pokrovitelja« bi pa kazalo zamenjati z *zaščitnik-om*, katera beseda se domače glasi, in v našem jeziku imamo glagol *ščítiti*, — (zaščítiti) in samostalnik *ščít* in iz njiju lahko napravimo pravilno *zaščitnik*. Dalm. »Bug je nafh fzhit, bamba inu lon.« »Nebuj se Abram Jeft sim tvoj fzhit ...« I. Mojz. buk. XV. Trubar: »Brani ti mene, mui Bug, pred muiemi Souurashniki, Szhyti ti mene pred ...« Ps. 59. Zatorej mislim, da bi boljše bilo splošno rabiti »zaščitnik« za r. »pokrovitelj.«

32. **„Besednjak“** je pač najrabljivejša beseda za nem. »Wörterbuch«. Rabijo se sicer tudi: »slovník, slovar,

rečnik, besedišče«. Ali so pa tudi vse enako vredne, da jih priporočamo? Menim, da niso, akoravno sem na strani 187 in 189 tega lista sam pisal »slovar«, »slovarji«. Jaz bi le *besednjak*-u priznal popolno pravico, druge bi pa zavrnil. Zakaj »rečnik« je po srbsko; »slovník« po češko dobro, »slovar« pa najbrž — nikakor. ‚Wort‘ splošno pomeni »besedo«, »reč« pa vse kaj drugega. Če rabimo »rečnik« za nemško Wörterbuch — ne rabimo svoje besede, ampak srbsko-hrvatsko, kjer znači »reč« das Wort. Kaj naj pomeni »rečnik«? Res ima Miklosich ¹⁾ tudi besedo »rěč wort, ding«; vendar je ta »reč« le lokalizem, ker se le ob meji rabi za ‚Wort‘. In če smo sploh »reč« zamenili z »besedo«, treba, da tudi »rečnik« zamenimo z »besednjakom«. Iz istega razloga moramo obsoditi tudi »slovník«. »Slovo« nam ne pomenja ‚Wort‘, kakor v stslav., ampak »Abschied«. Tudi ni iste korenike (slü), marveč je »slovo«, kjer je udomačeno, iz »svü: Daran schliesst sich das thema * svobü an: ... nsl. slobost fiducia trub. svoboda, sloboda, sloboda vzeti dafür nun sloba ung. slovo vzeti abschied nehmen.« ²⁾ Glagol »slověti slovím ... « ³⁾ pa tudi vse drugo znači, kakor govoriti, besedovati. Zato nima »slovník« v rečenem pomenu pri nas pravice, in tudi ne bi pomenila »Wörterbuch«, ampak »Sprecher«, kakor pomeni »besednik, besednica«, »Fürsprecher Fürsprecherin« ali pa kaj drugega. — »Slovar« nima niti prave oblike. Zakaj *-ar* pomenja moške osebe z ozirom na njih opravilo ali rokodelstvo ⁴⁾, n. pr. drvar, goslar, pekar, zidar, mesar — in semkaj menda ne spada »slovar«. In kaj naj pomeni? Pustimo vsakemu svoje in Slovenci glejmo, da tudi ohranimo svoje!

33. „*Vetríti. prevetríti, prevetrovati*“ — lüften, auslüften. Prva beseda živi še med ljudstvom, preprostimi Slovenci in zato naj se je poprimejo splošno tudi omikanci. Zakaj »zračiti,

prezračiti« je nemčizna. Kmet naš svojo obleko »vetri« in gospodinja »prevetrjuje« rute, prte in jih ne »zračí«. Takisto delajo tudi drugi Slovani. Češki: »Kde se ve škole málo nebo nic nevětrá, stavají se děti chudokrevnými, nervosními ... ¹⁾«. »Větr, u m. der Wind větrati (-ám) něco auslüften.« ²⁾ Hrvatski: »Vidite, reko, to čini svježí zrak! I počíh ga, kako bi se i stanovi vjetriti morali ... U našim školama ... nema ni govora o ventilaciji umjetnoj, jer ... Treba, da si pomažemo običnim provetrivanjem« ³⁾; Ruski: »provětrít, vŭvětrivat lüften.« ⁴⁾ Poljski: »Wie- trzyć 1) ... Wywietrzyć lüften (d. i. der Luft aussetzen, Luft hineinlassen ... « ⁵⁾

34. „*Na žalost, žal*.“ Sedaj je navadno med olikanci »žalibog, žalibože«, po ‚leider (Gott)‘ napravljeno. Dobro bi se bilo povsod izogibati takim izrazom, soseb pa v knjigah in časopisih, kateri so namenjeni stebru slovenstva, našemu kmetu. Na mestu

35. „*Naposled, slednjič, poslednjič*“ rabijo »konečno« ⁶⁾; a živi jezik besede »konečno« ne pozna. »Konči« sem slišal v ljudstvu in to besedo — če me spomin ne moti — ima tudi Levstik, (toda v drugem pomenu). Tudi imamo za ‚endlich‘ dobre (rečene) besede, rabljene od naših prednikov in vrstnikov, soseb od preprostega Slovence. Naposled je »končno« in »konečno« nepravilno napravljeno. Ker če je »končno« pismeno prav, tedaj je tudi »donšnji, danšnji«, in če je »konečno« kje v navadi, tudi pismeno ni prav. Po naše namreč — piše učeni o. Škrabec ⁷⁾ — bilo bi: »k o n á č n o, prim. mertvec: mertvaški, denes današnji; zakaj ne bi bilo dobro po domače, na zadnje, naposled?« Tudi »zadnji« bi dobro bilo namestiti s »*poslednjič*«. Zakaj »zadnji« pomeni bolj ‚der die das hintere posterior‘, n. pr. prednji in zadnji del pri vozu. Potemtakem tudi: *posled-*

¹⁾ Paedagogické Rozhledy 4. sešit. 1890, str. 143, v Praze.

²⁾ Slovník kapesní, Josef Rank str. 930.

³⁾ Napredak, str. 23, 7, 1890. Zagreb.

⁴⁾ Russisch-deutsches Wörterbuch, str. 596.

⁵⁾ Polsko-nemiecki słownik str. 943.

⁶⁾ Nekateri pišejo »končno«.

⁷⁾ Cvetje VIII. 5.

¹⁾ O. c. str. 274.

²⁾ Miklosich Etymol. Wörterb. str. 332.

³⁾ Ibid. str. 308.

⁴⁾ Sket. o. c. str. 122.

le pripovedovalec, on je tudi nekaj prerok. Kakor je naš Prešern zapisal krilate besede:

Vremena bodo Kranjcem se zjasnile,
Jim milši zvezde, kakor zdaj sijale —

tako prerokuje tudi Mažuranić narodu lepšo bodočnost v »Viekovih Ilirije« :

Nočna sjena opet se uklanja,
Jur iztiču zraci od danice
I za njome pomoljava lice
Mjesec sjajni i tmine razganja,
Tmine vašom krvju opojene
I neslogom davnjom zadojene.

— — — — —
Sad gle onoga starinu junaka.
Kom sunčana vek ne sieva zraka.
Kako prije pokraj puta staja
Sav u suzah prigudjujuć Marka
I ubogog proseć sebi darka,
Kak sad veseo davori bez vaja¹⁾
Kak radostno davor gusle cvile,
I oko njih poskakuju vile.

Pa ne samo ožjo svojo domovino je ljubil Mažuranić, z isto ljubeznijo je gorel tudi za celo širno slovanstvo. In le s takim obzorjem, le vsled tako živega zanimanja za velike ideje narodnega

¹⁾ Žalovanje.

življenja slovanskega je mogel postati Mažuranić Hrvatom to, kar jim je, namreč izpopolnitelj Gundulićevega »Osmana«. Zgodaj že je bil spoznal nekatera dela dubrovniške književnosti. Še bolj pa se kaže, kako je vplivala ta književnost, zlasti pesnik Gundulić, na našega pesnika od 1837. l., ko je Gaj prišel priobčevati v »Danici« odlomke iz Gundulića. Nekatero posebnost Gundulićeve privzel je tudi naš pesnik popolnoma, kakor n. pr. kopičenje sinonimov, katerih se še v »Čengijji-agi« mnogo nahaja.

Dolgo je morala Hrvatska čakati moža, ki bi jej mogel dopolniti nedostatno epsko pesem »Osmana«. Gundulić namreč, kakor mislijo učenjaki, ni mogel več dovršiti celega eposa, ker ga je prehitela smrt. Lotil se je bil tega težavnega posla Peter Sorkočević ter dopolnil 14. in 15. spev, vendar pa speva nista ugajala. Sorkočević ni imel dovolj pesniškega daru, in nedostajalo mu je znanja zgodovinskega. Gunduliću kos je bil le Ivan Mažuranić, da, on ga je celó prekosal. (Konec.)

Nekaj porabnih mislij o slovenščini v govoru in v pismu.

(Piše France S. Lekše.)

(Dalje.)

36. „*Naseliti, naseljevati, naseljen*“. Te besede so domače in ne samo slovenske, marveč slovanske, navadne soseb južnim Slovanom za »bevölkern, bevölkert.« Janežič-Bartel ima na prvem mestu (str. 94): »obljuditi, obljuden«. Da so *uljuden, priljuden, od-ljuden* navadne v govorici priprostega Slovenca, to vemo, ne vemo pa, kje »obljuditi, obljuden«. »Obljuditi, obljuden« je pri nas Slovencih pač nem-

čizna, kakor je pri Srbih: »napučen (bevölkert, puk-Volk)«. Pa tudi ne potrebujemo rečenih besedij novega kova. Saj imamo domače: *naseliti, naseljevati, naseljen*. »Odkar je zavládala fraza: »Znanje je moč po vsem naseljenem svetu ...¹⁾« Zato pa si ni treba nikomur razbijati glave, je-li »obljujevati« (obljuditi bevölkern) ali »obljudovati« pravo,

¹⁾ Jos. Stritar Zbr. spisi VI. 437.

nobeno ni dobro slovensko. Zatorej ji treba odpraviti iz knjig in časnikov, kakor »ljud-a«, za kar imamo *ljudstvo*, »Ljudb«, populus je v staroslovenščini; sedaj rabimo: *ljudstvo*, *ljudje*, *ljudski*, kar prav za prav pomeni: fremd, den Leuten, nicht mir, gehörig.¹⁾ Tako govori naš narod. Zoper »obljuditi, obljudovati« pričajo i naši bratje. Srbi in Hrvati imajo: »naseljen, naseon, naselan«; Rusi: »žiteljami naseliti, zaseliti, bevölkern«; Hrvati: »U to doba (568—582) dakle biše današnje iztočno Alpske zemlje: Austrija . . . naseljene slovanskimi plemeni . . .²⁾« — Enako prebijemo lahko brez »predéla«, za katero besedo imamo domačinko:

37. „**Kraj, -a, okolica**“. Nedavno sem čital: »Ta predél njegov zove se Bella vista.³⁾« Beseda »predél« v omenjenem pomenu se je zavrgla v slovenski jezik najbrže iz srbsko-hrvatskega jezika. Ta jo je pa sprejel iz starosl. ali cerkvenoslovenščine, za kar nam priča izgovor in pisava v srbskem jeziku. Naše ljudstvo ne pozna rečene besede v tem pomenu. Pozna jo pa staroslovenski jezik, v katerem se glasi: *prǣdǣl* in pomeni *épréon* finis⁴⁾, regio. V našem jeziku ne pomeni »predél« ničesar od tega. Miklosich piše: »dǣlū l.: asl. dǣl theil, dǣliti theilen, nsl. dǣl dǣliti, prǣdel, prǣdal.⁵⁾« Zadnjo besedo izgovarja pri nas ljudstvo »predaw« in pomeni kakor »predel«: Abtheilung, Fach⁶⁾; Ladlein im Kasten, Stand im Stalle, Scheidewand.⁷⁾ Potemtakem govorimo, kakor naš kmet govori: »Temu kraju se pravi« ali »ta kraj, ta okolica se zove . . .«; »ta kraj je lep«, in pustimo v miru »predél« v pomenu: Gegend, Umgebung.

38. „**Reč, posel, stvar, opravek, opravilo**“ die Angelegenheit, affaire. Jako razširjena spaka po knjigah, časnikih in v govoru omikancev je beseda »zadeva« v pomenu nem. Angelegen-

heit. Nobeden naš list se je ne izogiba, povsodi zadevaš ob njo. Toda »zadeva« v pomenu: Angelegenheit je še nova. Gutschmannov besednjak je ne pozna. Za »Angelegenheit« ima (str. 13): »nalesheznoft, nadlesznoft, perfkerbnoft, perfkerblivoft, opravilnoft«. »Zádeva, zádjeva« pomeni: impedimentum, das Hindernis, kakor v srbsčini¹⁾, tudi v slovenščini. Glagol »zadevati« pomeni med drugim tudi: impedire, hindern. In ker »zadeti« treffen, »zadevati« betreffen pomeni, skovali so pri nas, ne poznavajoč duha slovenskega jezika, na podstavi nem. govornice: »was das betrifft« besedo »zadeva« ter ji dali neokretno značilo: »die Angelegenheit«²⁾. To pa zadeva ob duha ne samo slovenskega, temveč sploh slovanskega jezika. Že to, da naše ljudstvo ne pozna razven iz časopisov in knjig besede »zadeva« in je tudi ne rabi, je živ dokaz, da ni beseda domačega kroja. Naš kmet, kateri rad povprašuje za svét, ne reče nikdar: »Rad bi govoril z vami ali ž njimi o ti zadevi, o neki zadevi«, marveč: rad bi govoril ž njimi, z vami o ti, o neki reči; moral je iti v mesto, ali k I. I. zavoljo neke reči« itd. Govorimo vendar po domače slovenski! Ne: »vsekakor je pa vera kot spoznanje predmet in zadeva razuma«, marveč — predmet in stvar razuma. Ne: »gorečnik v verskih zadevah«, marveč — v verskih rečeh ali stvaréh. Ne: »v občinskih zadevah« nego »v občinskih stvaréh ali rečeh«. Ne: »v zadevah svojega poklica«, ampak »v poslih, po opravih, opravkih svojega poklica«. Ne pišite na zavitke: »službene zadeve«, temveč »uradne reči«! Ne: »kupčijske, obrtne zadeve«, ampak — »kupčijske, obrtne reči, stvari, kupčijska opravila«. Ne: »ministerstvo, minister zunanjih, notranjih zadev«, ampak ali: »ministerstvo v poslih zunanjega, notranjega« »področja«, ali: »minister v zunanjih, notranjih poslih«, ali pa »minister zunanjih, notranjih poslov«. Poslednje imajo tudi Srbije in Hrvatje, n. pr. »minister vnanjskih po-

¹⁾ Cfr. Miklosich Etym. Wrth. 172.

²⁾ Vienac 1890 br. 27 i 32.

³⁾ Ljublj. Zvon 1890, str. 418.

⁴⁾ Miklosich, Lex. l. sl. vet. dialecti str. 136.

⁵⁾ Miklosich, Etym. Wrth. str. 46.

⁶⁾ Janežič-Bartel Wrth str. 164, 204.

⁷⁾ Gutschmann str. 537.

¹⁾ Vuk Št. Karadžić b. str. 171, 172.

²⁾ Cfr. Fr. Levstik. Nauk slov. žup. str. 203.

sala«. Zato mislim bi dobro bilo, da mi pustimo »minister . . . zadev« ter pišemo in govorimo po enem ali drugem omenjenem načinu. Zakaj beseda »posel« (izgovori pósew) je domača, znana in pomeni pri nas, kakor pri Srbih in Hrvatih »posao, poso«, med drugim tudi Angelegenheit, affaire, negotium. S kratka, mislimo slovenski, in bomo tudi govorili in pisali. Le poglejmo Levstikovo knjigo: »Nauk slov. županom«, v kateri piše le: »občinske reči, stvari, občinski posel, opravek« itd. Postavim: »to oblastvo je druga sodnja stopinja . . . v občinskih stvareh.« »Blagajniške posle naj župan opravlja sam.« Taka pisava je domača, res slovenska.

Se nekoliko vzgledov, v katerih bi današnji Slovenci gotovo rekli »zadeva«, predniki naši pa so drugo besedo za to govorili. Tako piše Dalm. »Ti nêmafh Vbosiga sagovarjati v' njegovi rézhi. Ti nêmafh tvojega Vbosiga Praudo preobèrniti v' njegovi rézhi«. II. Mojz. 23. »Tu nej dobru kar ti dela fh: Ti fe prevezh trud fh, inu ta folk tudi, kateri je per tebi. Sakaj ta rezh je tebi famimu pretefhka« 18 ibd. »Jeft imam tebi o Krajl eno rézh fkriunu povédati«. Judic. 3. Japelj: »Ti ne dela fh prav . . . le to opravilo je zhes tvojo mózh.« II. Mojz. 18.

(Dalje.)

Schopenhauer.

(Slika iz novejše modroslovne in kulturne zgodovine. Spisal dr. Fr. L.)

(Dalje.)

Spomladi 1814. leta gre Schopenhauer v Draždane, ki so se mu bile že poprej priljubile, in začne misliti, kako bi izvršil veliko modroslovno delo, s katerim bi se povzdignil do prvega filozofa 19. stoletja. In res! Kmalu spravi svoje misli in nazore v nekak sestav, modroslovni nauki se mu začno snuti in v štirih letih je bilo delo dovršeno. Podlaga za to delo je bil pač najbolj Kant, a kaj ugodna sta bila Schopenhauerju tudi Francoza Helvetius in Cabanis, materijalista v pravem pomenu, iz katerih ni mogel povzeti niti mrvice čisto zdravega mišljenja. Pa tudi »poetični pesimizem« Chateaubriandov in Byronov je imel mnogo moči na njegovo mišljenje in tako je zavil odločno v pogubni tok pesimizma. Pristaviti moram še, da se je že v Vojmiru pečal z indijsko staro zgodovino in vero — z buddhizmom, kar je pač tudi pripomoglo, da se je na to stran razvilo njegovo modroslovje.

Spoznali bomo pozneje, kakšen je bil sad, ki se je razvil iz tega cvetja, iz tega učenja. Mimogredé omenjam

tudi, da se je to učenje čudno vjemalo z njegovim življenjem. Bolj in bolj se je zavil naš filozof v zaničevanje sveta in ljudij, katere je imenoval s častnim naslovom »bipedes« — dvonožce; čim dalje bolj je spoznal dolžnost, vse čutne nagone zatirati in moriti, a ob enem se je udajal sam že tu v Draždanah, kakor pozneje, jako nečastnim pregreham in se valjal v blatu človeške slabosti. Njegov življenjepisec imenuje tako počenjanje »pravice mladosti« in to nam kaže dovolj, kakšni nravní nazori prevevajo omikance in modroslovce Schopenhauerjeve vrste. Prav isti življenjepisec trdi, da se ne smemo izpodtikati nad tem nasprotjem med življenjem in naukom Schopenhauerjevim. Saj je bil misijonar resnice za človeški rod. »Kdor ne zna ločiti nauka in življenja, spoznavanja in delovanja, utegne biti dober človek, pravi kristijan, a filozof ni, in naj pusti naše filozofe v miru.« Kakšni, res grozni nazori! Gorjé narodu, v katerem bi se ugnezdili!

Modroslovno delo, katero je pisal v Draždanah, imenoval je: »Die Welt als

lité, fraternité iz francoske revolucije. 1873. l. ga je ves narod hotel imeti za bana, kar je tudi postal. Ostal je narodu zvest do konca; njegove zasluge za

hrvatsko domovino so velike tudi na političnem polju, a najbolj bode slovelo ime Mažuranićevo kot pesnika »Osmana« in »Čengijić-age«.

Nekaj porabnih mislij o slovenščini v govoru in v pismu.

(Piše *France S. Lekše.*)

(Dalje.)

39. „*Iziti, -idem, izešel, šla, šlo, izšel, šla, šlo.*“ Jako pogostokrat čitamo po naših časnikah, časopisih in knjigah oblike: »izišel, izišla, izišlo«. Pa te so pogrešne.¹⁾ Zakaj kakor je krivo »išel«²⁾, takisto je tudi: »izišel, šla, šlo«. Pomniti namreč treba, da ima glagol: *iti, idem*, dve osnovi: *i* in *šed* v naši, kakor v stari ali cerkveni slovenščini: *i* (*i-ti*) in *šed*, kateri pa imata isti pomen. Razložek je med njima samo ta, da nimata obe osnovi istih naklonov. Kakor v stari slovenščini osnova *šed*, tudi v novi slovenščini osnova: *šed* ima samo I. in II. tvorbi pretekli deležnik: *šedъ, šelъ, pri-šedši, šel*, katerih pa nimata osnovi: *i* in *id*. In potemtakem je edino pravo pisati: *izšel, -šla, -šlo*, ali pa bolje: *izešel, izešla, izešlo*, kar se pravilno izgovarja: *izvšaw, izvšla, izvšlo*, t. j. s polglasnikom *v* po predlogu *iz*. Ali odkod oni *e* t. j. *v*, namreč glas med *a* in *e*, med *iz* in *-šel*? Glas *e = v*, je ostanek stsl. ali cerkv. slovenskega *ъ* od predloga *izъ*. Da je lože izgovarjati: »izešew, šla, šlo«, pisano: *izešel, -šla, -šlo*, prepriča se lahko slednji, in da je bolj opravičena pisava: »izešel od izšel«, izpriča nam današnji »guč« štajarskih Slovencev ob meji hrvatski, kakor tudi pisava naših prednikov. Dal-

matin: »Inu nekoteru je padlu na pezhovje, in kadar je bilu isefhlu je vfahnilu . . . Luk. VIII. . . . prejden je Sonce bilu isefhlu . . . Jud. VIII.

40. „*Izhajati, -jam*“, kar pomeni nemški; *ausgehen* (öfters), *aufgehen* (o solncu), *herauskommen*, *auskommen*, *erscheinen*. Toda te nemške besede, soseb kadar so pridružene kakovi drugi besedi, imajo poleg našega pomena še jako različne pomembe. In to je napotilo, bolj zmotilo nemško misleče Slovence, da so zatrosili v slovenski jezik nekaj nezmiselnih germanizmov. Imamo namreč pomisliti vselej, da je vsakemu besednemu pomenu in značilu iskati povoda v svojstvu, posebnosti, razmerju, stališču, predstavi. Kako pa je vse to različno pri raznih narodih, mislim, še omenjati ni treba. In prav gledé na to treba nam pazljivim biti, kadar slovenimo kakšno besedo tujega jezika. In kako se smešno vedemo pri tem, pričajo nam prejšnje nemške besede, katere naj nam nadomešča v slovenščini »izhajati«, tudi če jo še skladamo s kako drugo besedo. Res je znana rečena slovenska beseda našemu ljudstvu in jo tudi rabi za vse imenovane nemške besede. Toda kadar jo je treba zlagati s kako drugo besedo, občutljivši je priprosti Slovenec od olikanega, navadni kmet od gospoda. Bolj se še namreč zaveda narodnega duha, najsi kramljajoč upotrebljava mnoge nemške spakedrane besede. Nemški besedi: »ausgehen« in »auskommen« sta različnega značila. To nam pričajo tudi vsi drugi jeziki. Nobe-

¹⁾ »Dom in Svet« ima str. 224: »izišlegaa« (po pomoti), dasi navadno piše: *izšel*. Ta tukaj grajana pisava izvira od Hrvatov, ki pišejo *izaci*, a: *izišao, izišla*. Uredn.

²⁾ Prim. Slov. slovnica, spisal J. Šuman v Celovci 1884, stran 57. Po Mikl. primerjalni str. 144. Janežič-Sket str. 73.

nemu ne pride na pamet, ki količkaj nemški vé, reči: er kann nicht mit dreissig Gulden ausgehen, nam. auskommen. In to treba, da si tudi Slovenci zapomnimo. Zakaj ne samo zoper duha slovenskega, temveč sploh slovanskega jezika, torej popolnoma pogrešno je govoriti in pisati: »ne more shajati s 30 gld. na mesec, s to plačo ne more shajati . . . shajati s čim, shajati s kom«, za nemški »mit dem Gehalte kann er nicht auskommen, mit jemandem auskommen, auslangen, ausreichen mit etwas.«¹⁾ Prijatelj! lahko moreš izhajati vsak dan ne samo s 30 gld. na mesec, tudi s 30 krajcarji v žepu: a druga je, ali bodo *zadoščali*, bodeš-li *zadosti imel* za svojo potrebo, moreš-li *s tem živeti*. Obto obžalujemo, da so prišle rečene besede v najnovejši besednjak. Izpahnuti jih treba pri novi izdaji kakor tudi iz drugih knjig in dati jim slovó tudi v govoru. Govorimo in pišimo pa za rečene nemške besede in fraze po domače, slovensko: *dovoljno imeti, dosti, zadosti imeti, zadoščati, s čim živeti* in podobno, kakor že nanese govorica. Tako piše poleg rečenih besedij tudi omenjeni besednjak. Tega bi sicer ne bilo treba dokazovati, ker se o tem lahko prepriča vsakdo, ako le malo pazljivo posluša, kako govori naše ljudstvo. Vendar ni odveč, če povem nekaj vzgledov iz drugih jezikov. Srbski piše Vuk Št. Karadžić: »dostanuti, nê; dôtati, stanê hinreichen »sufficio. Biće tebi vina izobilja, Ako caru ne će ni dostati.« — »My«, piše znani češki dialektolog František Bartoš, »s penězi, s platem vystačujeme«; ne: »vycházetí (= naš izhajati). Vystačiti s čim, nač k čemu, auskommen, auslangen, ausreichen.« Ruski: dostátočny, dostatočnýmъ bitъ, dovolbno iměť; angleški: »to have enough, to suffice«; francoski: »suffire«; laški: »aver a sufficienza, bastare«; španski: bastar, tener lo bastante«. Vse to nam priča, da so res popolnoma pogrešna rekla: »shajati s čim, s to plačo ne more shajati«. In kakor so ta, isto je tudi z: »izhajati s kom, mit jemandem auskommen«²⁾,

za kar imamo v navadni govorici: *dobro se imeti s kom, pri kom; pri njem se ne more biti, s njim ni mogoče biti, živeti; strinjati se s kom. ne moreta se trpeti*, in tem podobna. Kaj pravi Slovenec — kmet o sosedu, s katerim *se ne moreta*, kako govori hlapec o gospodarju, dekla o gospodinji . . . pri kateri ni mogoče biti, znano je vsakemu: le redko kje »izhajajo«. Zato pustim to ter rajši povem nekaj vzgledov za te in podobne naše izraze iz drugih jezikov. Ruski je: »prožitъ, mit jemandem auskommen; ne sladitъ, nicht auskommen«. Češki lepo piše B. Němcova: »S Bártou byla porížena« in se tudi govori: »ne mohli se spráhnouti, sie konnten nicht auskommen, srovnati, srovnávatí se, snašeti v dobrě shodě žiti in ne vyjiti«. Francoski: »s'accorder avec q.« Dobro bi bilo, da bi se take fraze priobčevale, kjer jih ima ljudstvo.

41. „*Razsodek, -sodka*“ mislim, bil bi najboljši izraz v logičnem-filozofičnem zmislu za nemški »Urtheil«. Prejmer povem svoje razloge, navedel bodem, kaj in kako so o tem pisali in še pišejo. M. Cigale¹⁾: »Urtheil phil. (judicium) sodba, sôd, (razsod = dijudicatio), die Lehre von den Urtheilen, sodoslovje«. Janko Pajk²⁾ zagovarja za »Urtheil« obliko: »sôd z dolgim, širokim ô-jem« ter piše: »Ako se jemlje za Urtheil izraz sôd, ni se zamembe s sôdom — posôdo bati, ker je raba prerazlična.« Tudi se zлага s Trstenjak-ovim razlaganjem, po katerem je beseda sôd sestavljena iz *sô* (= s) + *d* (= *deti*), torej nekaj zloženega; prim. enako Mikl. razloženo v Lex. 977. Tudi sôd = posoda je čisto enaka prejšnji ter pomenja nekaj zloženega. Tako gosp. J. Pajk. Vendar temu moram kar pripomniti, da je naš učenjak sedaj najbrže drugih mislij, ker razlikuje v novjšem svojem že večkrat omenjenem besednjaku »sôd judicium in sôd vas« ter ima tri oblike »sonde, pišoč³⁾: »sondû 1. novoslovensko sodo (wohl sôdo) n. gerade zahl . . . Wahr-

¹⁾ Prim. Jan.-Bartel: 59., 60., 61.

²⁾ Ibid.

¹⁾ Znanstvena Terminologija. V Ljubljani 1880, str. 128.

²⁾ Doneski k filozofičnej terminologiji str. 103, 104. Kres I. 1880.

³⁾ Etymol. Wrb., str. 315. Wien 1886.

scheinlich stecken im worte die prae-
pos. sa und de 1; sondu 2 sad . . .
nsl. sód sóditi . . .; sondu 3 asl. instru-
mentum s² sad² vas. nsl. sód, posóda,
posodva.« Po g. J. Pajku se je menda
ravnal g. dr. Josip Križan ¹⁾ pišoč: »Nauk
o sódu . . . Sód (judicium) je torej ali
odloček o združenju ali razdruženju dveh
pojmov, ali pa odgovor na vprašanje,
se-li s pojmom *a* more drugi pojem *b*
združiti ali ne. Glavni pojmi sôda itd.«
Gospod dr. Lampe piše: »Sod, sodba,
Urtheil.« »V sodbi ali v sodu izrekamo
svoje spoznanje . . . Kakor pa moremo
iz sodov ali sodeb narediti novo sodbo . .
Ako ne more iz tvarine izvirati kak
pojem, toliko manj more izvirati kaka
sodba . . . ²⁾« Gosp. dr. Svetina ³⁾: »Na-
daljne oblike, v katerih se vsako miš-
ljenje vrši, so sodbe (Urtheile) in sklepi
(Schlüsse).« In niti v logičnem, niti v
filozofičnem zmislu piše gosp. And. Fe-
konja ⁴⁾: »Temu še naj dodam sod Lju-
bičev o slovenskih reformatorjih
Naposled še pristavljam tukaj o Kači-
čevi Pesmarici sód iz Šafařika II. . . .«
Zadnja — A. Fekonje — pisava ne zdi se
mi niti slovenska, vsaj domača ni. Kje
pod milim nebom govore tako Slovenci!
Znano je vendar slednjemu, da kaže
slovenski jezik kakor drugi slovanski
jeziki svojo moč, lepoto in izvrstnost
v glagolu svojem. Torej ne »sod Lju-
bičev«, mariveč: »kako sodi Ljubič,
kako piše Ljubič, kako ceni, ocenjuje
slovenske reformatorje.« In besednjak
Jan.-Bartlov ⁵⁾ ima za: »Urtheil n. raz-
sodba, razsodek, sodba (verurtheilendes);
obsodba, obsodek . . . (in d. Philos.)
razsód, razsodek«. Iz vsega tega raz-
vidi lahko vsakdo, kolikor pisatelj, jev,
toliko misli. In da je prav v modro-
znanstvu treba točnih izrazov za razne
pojme, pritegne mi slednji, kakor tudi v
tem, da nam ne kaže imeti jih več za kak
pojem in izrečno takih, kateri nam inače

pomenijo še kaj drugega. In to je ravno
z besedami: »sod in sodba«. »Sod« nam
pač obče povsodi med Slovenci po-
meni: »vas, Fass« in nikjer menda
»Urtheil«. Za: »Gericht« hotel je »sód«
imeti rajni Levstik. ¹⁾ In najsi »sod« v
tem pomenu s »sodcem« živi dan danes
prav krepko med isterskimi, ogerskimi,
hrvaškimi in brkinskimi Slovenci, kakor
piše g. M. Trnovec ²⁾, vendar »takih iz-
razov se naše ljudstvo težko kdaj pri-
vadi; kajti narod se po zdravem raz-
umu svojem ogiba terminov, ki imajo,
kakor sod = Fass in Gericht dvojen
pomen«, pripomnil je dobro g. V—r. ³⁾
Obto ne kaže nikakor dodati »kotar-
skemu sodu (Auszüglerfass)« še filozo-
fičnega sôda (philosophisches, logisches
Fass) v govoru in pisavi slovenskemu
jeziku. »C. kr. pravosodno ministerstvo
 uvedlo je »sodišče«, kateri izraz so pa
nekateri priporočali za »Gerichtshof«
(ibid.). Ljudstvo naše rabi navadno za
»Gericht« Metelkovo »sodnijo«, mesto
katere pa nam zdaj v pisavi rabi Levsti-
kovo: »sodišče, nem. das Gericht«, ka-
tere besede se le kar oklenimo v tem
pomenu. Tudi beseda: »sodba« nam
je in je bila v navadi tudi našim pred-
nikom za »Gericht, Urtheil, judicium«.
Tako piše Dalm.: »Sakaj fodba je prifhla
is eniga gréha k' ferdamnanju.« Rim. V.
»Satu pregrešniki v' fodbi ne obstoje.«
Ps. I. Trubar ima »Prauda«. »Inu kakor
je Zhlovekom postaulenu enkrat umreti,
potle pak je sodba«; Heb. IX. . . »post
hoc autem judicium« »potem paksodba«,
Japelj; »potom pa fzoudba« St. Küz-
mics. Primeri potem še Wolfovo sveto
pismo in pa hrvatsko Skaričovo ⁴⁾, ka-
teri piše: »I kako je odredjeno s ob-
zirom na ljude, da imadu jedan put
umriti a da bi zatime bio sód« = na-
šemu sodba. Potlej Megiser: »Gericht
Judicium Sodba, prauda, rihta, Giudicio«;
Gutsmann ⁵⁾ »Gericht fodba, fojenje«;

¹⁾ Logika, napisal dr. J. Križan 1887, stran 18, 19.

²⁾ Vvod v modroslovje, str. 190, 62. Duše-
slovje I. zv., str. 37.

³⁾ »Dom in Svet« 1890, str. 286.

⁴⁾ Ljublj. Zvon VI. 1886, str. 286. Slovanski
Svet 1890, str. 279.

⁵⁾ Str. 724.

¹⁾ Nauk slovenskim županom str. 194.

²⁾ Ljublj. Zvon VII. 1887, str. 185.

³⁾ Ravno tu, str. 53. »Kotar« pomenja po-
nekod Auszügler.

⁴⁾ Sveto pismo . . . po Ivanu Matiju Skariću.
V Beču 1861.

⁵⁾ Str. 114, 546.

Urb. Jarnik ¹⁾: »fodba das Gericht«. »Sodba«, staroslovenski «сѣдба κρίσις judicium²⁾« pomeni tudi: »Urtheil, Urtheilspruch, Recht, Ausdruck des gerechten Richterwillens³⁾, za kar sta rabila Trubar in Dalmatin besedo: prauda (in redko »sodba«). »Sakaj my vejmo, de je Boshja fodba prou.« Dalm. Rim. 2. Ali najsi »sodba« pomeni »Urtheil«, vendar ne sodi vzeti jo tudi za logični-filozofični »Urtheil«. Zakaj če slišim besedi: »sodba, razsodba«, nehoté mislim na »soditi« richten, Richterspruch. Temu pa se lahko izognemo, če rabimo v pisavi in govoru v logičnem in filozofičnem zmislu za nemški: »Urtheil«, latinski »judicium«, našo besedo: *razsodek*. Ž njo se lahko izognemo: »sodu« in »sodbi«.

Ne segajoč v modroznanstvo, ali je namreč: »judicium Urtheil zlaganje pojmov v reke ali pa zraven tega zlaganje in skladanje sôda s samovestjo (ein Erkenntnissact)«; je-li torej na las odgovarja pojmu »judicium« v logiki in filozofiji beseda: »razsodek, -dka«, mislim vendar, da bi najbolj sodilo, da ž njo namestimo: sod in sodbo. Zakaj beseda »razsodek« je domača, v navadi v gorenji savinski dolini in soseb v bližnji zadrečki sem jo slišal večkrat v pomenu sicer malo drugem. Znači namreč to, kar ruski: »razsudokъ«, t. j. Urtheilskraft. Slišiš lahko kmeta večkrat govoriti o kom, ki ne umeva kake reči, ali o človeku, ki navadno strelja z motovilom: »se nema obenga razsodka«, t. j. saj nema nobenega razsodka, er kann nicht beurtheilen, er hat keine Urtheilskraft. Ker pa že za zadnjo imamo v knjigi ⁶⁾: »razsodnost«,

¹⁾ Etymologikon, Klagenfurt 1832, str. 123.

³⁾ Miklosich Lexicon ling. slov. v. d. str. 176.

³⁾ Erklärung der Psalmen. Dr. Valentin Thahofer, str. 689.

⁶⁾ Janežič-Bartel, str. 724. Dobro je gospod Bartel storil, da ni sprejel v svojo knjigo be-

katera beseda je boljša od »razsodljivost-i«, bodi nam za Urtheil: razsodek. V tem pomenu jo rabijo že davno Čehi. »Judicium . . . razfudek¹⁾ in razsud-u, -dek, -dku Urtheil.²⁾ Tudi čisto pravilno je napravljena. »Če se namreč *ek* (»k pridene glagolovi koreniki, pomenja umišljen čin ali dovršeno djanje«³⁾; . . . »znači ime dejanja (nomen actionis) ali dovršenega dejanja (acti), posled tega tudi . . . nasledek dotičnega dejanja.«⁴⁾« Poleg vsega tega je še boljši, na uho lepoglasnejši »razsodek« od: »razsod-a«, katero besedo ima tudi Gutschmann, in se ni treba nobene zamembe bati. Slovenci imamo namreč mnogo samostalnikov s priponko: *ek*, torej se bomo tudi »razsodka« hitro privadili. Potemtakem pišimo in govorimo: »nauk o razsodkih«, die Lehre von den Urtheilen, »razsodnost Urtheilskraft«; oblike, »v katerih se vrši vsako mišljenje, so razsodki in sklepi.« »V razsodku izrekamo svoje spoznanje.« Kakor pa moremo iz več predstav narejati pojme, tako moremo iz več razsodkov narediti nov »razsodek« in ta bi bil: naj delajo po sodiških sodbe (pravične), dokler ne pride zadnja sodba⁴⁾; in naj nam pripravijo sodarji sode za trgatve. Torej vsakemu svoje!⁵⁾ (Dalje.)

sede razsodljivost, ampak le razsodnost. Cigale ima obe za Urtheilskraft.

¹⁾ Cfr. *Universae Phaseologiae Corpus* etc.
Tyrnaviae MDCCL.

²⁾ I. Rank, str. 759.

³⁾ Prim. 121. str. Janežičeve slovnice in že spomenjene Šumanove str. 107. in Mikl. Gram. 146. II.

4) Prim. »Pridige Barth. Bfsarja S. J.« 1734.
in Dalm.

⁵⁾ Urednik bode povedal svojo misel o tem dobro utemeljenem nasvetu ob drugi priliki.

28. *Čegava bode?* Novela. »Listki«, I. zvezek, 1872.
29. *Čarovnica s Karneka*. Povest iz srednjega veka. »Zora«, 1872.
30. *Obrazi iz naroda. Cunjar*. »Zora«, 1872.
31. *Vaškega šolnika nedelja*. »Zora«, 1872.
32. *Na sveti večer*. »Zora«, 1872.
33. *Jež*. Obraz iz narave. »Zora«, 1872.
34. *Kralj Samo*. Nemški spisal Fran Fasching, poslov. J. O. »Zora«, 1872.
35. *Žuželke*. »Zora«, 1873.
36. *Obrazi iz naroda. Berač*. »Zora«, 1873.
37. *Ptičar Blažič*. Jesensko - zimski obraz. »Zora«, 1874.
38. *Malomeška prigodbica*. »Zora«, 1875.
39. *Vojnimir ali poganstro in krst*. Izvirna povest iz časov pokrščevanja Slovencev. »Slovenske Večernice«, XXIV. zvezek, 1871.
40. *Setev in žetev*. Povest. »Slovenske Večernice«, XXXIII. zv., 1875.
41. *Terno!* V knjigi »Križem sveta«, 1877.
42. *Največi revež*. »Koledar družbe svetega Mohora«, 1877.
43. *Naravoslovne črtice*. »Koledar«, 1878.
44. *Zapravljičec*. Čarobni igrokaz v treh dejanjih. Po Ferd. Raimundu. 17. zvez. »Slov. Talije«, 1871.
45. *Kje je meja?* Izvirna gluma v enem dejanju. 45. zv. »Slov. Talije«, 1879.
46. *Na Osojah*. Ljudski igrokaz v 5. dejanjih. Po S. H. Mosenthalu. 51. zv. »Sl. Talije«, 1884.
47. *Pojdimo na Dunaj!* Burka v štirih slikah, po francoskem »La Cagnotte«. (Še v rokopisu.)
48. *Ureh, tretjokrat ženin*. Šaljiva povest. »Slov. Narod«, 1874.
49. *Postna premišljevanja*. »Sl. Narod«, 1875. V tem spisu je oni preizvrstni spis: »Pismo Ošpete Skomrahe ta Janezastemu Skomrahu, ki na Dunaji za doftarja štedira.«
50. *Kaplan. Fajmošter. Lemenatar*. Podobe iz socialnega življenja. »Slov. Narod«, 1875.
51. *En dan ženin*. »Slov. Narod«, 1876.
52. *Babina Greda*. Narodopisen obraz. »Slov. Narod«, 1878.
53. *Magjarembur in Budapešta*. Potopis. »Sl. Narod«, 1878.
54. *Hudi Kljukec*. (V odlomkih.)
55. *Pčela, kakra je, kako se razvija i kako živi*. Prirodopisna studija. »Program vinkovačke gimnazije«, 1878.
56. *Božji volek*. »Dom in Svet«, 1890. (Odlomek daljše povesti, ki se je izgubila.)
57. *Sosedova hči*. Povest. (Odlomek.)
58. *Njemu v spomin!* Nekrolog očetu. (V rokopisu.)

Nekaj porabnih mislij o slovenščini v govoru in v pismu.

(Piše *France S. Lekše*.)

(Dalje.)

42. „*Preprost, a, o, preproščina*“ znači Slovincu to, kar Latincu: »simplex, simplicitas«, in Nemcu: »einfach, Einfachheit, einfältig, Einfalt«. Toda nekateri našinci ne cenijo več stare slovenske *preproščine* in vsiljujejo nam neko: »jednostavnost¹⁾, jednostavno²⁾, najjednostavnejše«.³⁾ G. Fr. Livadič popravlja jezik in pisavo »Letopisa Matice Slovenske«⁴⁾ pri besedi: »najjednostavnejše« samo pravi, da se mora pi-

sati: »najjednostavnejše«. Pisana tako je dobro, zares — toda zdi se mi rečena beseda popolnoma nepotrebna, da ne rečem, pogrešna. Ne zadošča-li reči: »Kulturno stanje prvotnega človeka, ki je živel ob enem z mamutom, bilo je najpreprostejše«, mesto: »Kulturno stanje prvotnega človeka, ki je istodobno z mamutom živel, bilo je najjednostavnejše, napriprostejše?«¹⁾ »Jednostavnost, jednostavno« je skovanka, nam nepotrebna. Zakaj ljudstvo naše in prvi naši pisatelji je ne poznajo ter imajo za njo omenjeno že domačo besedo, katera je že v starem slovenskem jeziku znana.

¹⁾ Janežič-Bartel str. 159. Škoda, da je ta spaka zdravno dobrih slovenskih besedij!

²⁾ Dr. Tomaž Romih »Popotnik« str. 17, 1890.

³⁾ Letopis Matice Slovenske 1889, str. 7.

⁴⁾ Ljubljanski Zvon 1890, str. 504.

¹⁾ Letop. Mat. Slov. pag. c.

Miklosich ¹⁾ piše: »prostū, asl. prostū extensus, simplex, rectus, rudis, insons, prostъъ, prostyni, prēprostъ, prēprostie ἀπλότης simplicitas aut. prēprostъ ἀπλότης simplex . . . prēprostъ εὐθείως facile aut.« Trubar C. 17. »jeft pag hozho de vi bodete modri na dobro, ampag preprofti na hudu« in Psalt. Predg. »V ti Cerqui smeshnaue, lozhene, refdilene, fazheni inu gori perprauleio, te preprofte v pravi Veri blafno inu motio . . .« »Inu de fe ty preprofti mladi Ludy poduishaio vfaki rizhi . . .« Dalmatin »Saj fim jeft tu fturil is preproftiga ferza inu s' nedolshnimi rokami.« I. Mojz. 20. »Oku je tiga telefsa luzh: Kadar tedaj tvoje oku preproftu postane, taku je vse tvoje tellu fvitlu.« »Letukaj Criftus na tu nar preprostifhe govory od vunanah del . . .« Luk. 11. 17. Cfr. Act. Ap. 28. Vramec (1586): »Joba pifzmo preporezha . . . arie byl preproftz, prauden . . . vu chineni fzuoim.« »Gde ie ftarih ludi dobra preproftzhina?« »Sztoga fze vuchimo kijpe . . . v czirkvah i v hifah derfati, ar preproftzih ludi ki neznaiu pifzma kipi takoui nauuki i knige iefzu« 213. 222. 233 b. Kūzmics ima: »proufzto«; Japelj: »v' preprōfthnofti mojga ferza«; Bafsar Pridige (1734): »Enimo da uzhenuft, guniga pufy u' pēproftihni« in naposled Fran Levstik (Nauk slovenskim županom, VII): »To se je zgodilo, ker ta ponižna kmétska knjižica vrhu vse svoje preprōščine po naključji morebiti pride v mnoge, zelo raznolične roke.« »Einfalt od. Einfachheit, böhm. prostota; jednoduchost', prostost'; russ. prostota, nevinost« . . . piše Pierer »die Beschaffenheit dessen, was entweder keine Teile hat oder merken lässt und des Schmucklosen . . . E. der Sitten d. h. ein naturgemässes Leben ist Einfachheit, Uebereinstimmung, unserer Gesinnungen, Worte und Handlungen E.« Srbu je »plemenita prostota edle Einfachheit in prostački, a, o, wie gemeine Leute haben, plebejus; prostak, ein einfältiger, gemeiner Mensch ohne Bildung, homo de plebe«; »prost, a, o einfältig, gemein simplex 2), da je prosto

es ist vergeben (als Antwort auf Bitte um Vergebung); prosta mu duša! Gott hab' ihn selig.« ¹⁾

Pri nas pa znači *prost* navadno *frei*, *prostost* *Freiheit* v narodovi govorici in ne redko v književnem jeziku. Toda mnogokrat se nepravilno rabi, in zato ne moremo preveč priporočati, kar piše gospod Bartel pod besedo: »frei«. Vendar pa se ne morem strinjati s tem, kar piše pri besedi »gemein«: »der —e Mann (milit.) prosti vojak, prostak«. Zadnja beseda pač ne odgovarja pojmu: »Gemeiner«, katera beseda je od »Gemeinde der Landsknechte, der nicht beförderte Soldat«. Morebiti živi med priprostim slovenskim ljudstvom za ta pojem kakšen izraz. In ker že govorim o besedi »prost«, mislim, da nam nikakor ne kaže pisati »prosta volja«, temveč pišimo »svobodna, slobodna volja«. Tako so pisali naši predniki. Dalmatin Register: »Slabodna vola« Predg. list. Rim. »Te postave dellu je vse tu, kar zhlovik ftury, ali more fturiti od Postave u fvoje flabodne vole inu laftne muzhi . . . is fvoje flabodne vole dobru shiveti . . . u flabodniga praviga ferza . . . shelnu mu flabodnu ferce« . . . »Aku pak ta Hlapez porrezhe: . . . jeft nezhem flabodan biti« II. Mojz. 21. Potemtakem je tudi krivo, kar navadno čitamo: »prostovoljno« mesto: »radovoljno«, kakor so pisali naši predniki in še navadno govori naše ljudstvo.²⁾ Takisto tudi ni dobro po slovensko: »dobrovoljnik, prostovoljnik enoletni za nemški besedi: der Freiwillige, Einjährig«³⁾, ampak kakor piše Levstik⁴⁾ in tudi poleg omenjenega Bartel: »Radovoljnik enoletni«. Zakaj ne »prostovoljnik«, sem že rekel; »dobrovoljnik« je človek dobre volje, kateremu naš

¹⁾ Vuk St. Karadžić.

²⁾ A »radovoljno« ne pomeni istega, kar »prostovoljno«: prvo je »bereitwillig«, drugo je »freiwillig«. Res je, naš kmet pozna besedo »prostovoljen« le iz cerkve in šole, a vendar pozna ta pojem in ga izraža n. pr.: »iz svoje volje, sam iz sebe ali sam od sebe (sponte), itd.« Sicer pa vemo, kako se narod zaveda potrebe, da bi imel svojo besedo za »frei«, ker le tako rad rabi tujko. Uredn.

³⁾ Jan.-Bartel str. 230.

⁴⁾ Nauk slov. županom str. 191.

¹⁾ Etymol. W. str. 265. Lexicon linguae slovenicae veteris dialecti . . . str. 139.

kmet pravi: »dobrovoljec« in dobrovoljen, narobe pa »slabe, hude, zle volje, zlovoljen«. »Radovoljnik; radovoljen, -ljna, -ljno adj., kar se godi z rade volje, a ne prisiljeno.« Torej »Tako dolgo bi mož radovoljno nikakor ne izostal

izpodrivajo sedaj z besedami novega kova, bila bi naša domačinka:

43. „*Vrstnik* m., *vrstnica*“ ž. Zeitgenosse, Zeitgenossin, katero nadomeščajo nekateri se »sodobniki, sovremeniki, sočasniki¹⁾, menda samo zato,

Karolov most v Pragi;
porušen v povodni dné 4. septembra t. l.

z doma.«¹⁾ »Emin je imel v svoji pokrajini... precejšnje število radovoljnikov« in ne »prostovoljno«... »dobrovoljcev«, kakor je pisano.²⁾ Druga beseda, katero

da ne govoré po slovensko *vrstniki*, *vrstnice*«, kakor govori naš slovenski

¹⁾ »Dom in Svet« 1890, str. 290. — (Ni čisto ista misel, katera je na onem mestu. Uredn.)

²⁾ Ljublj. Zvon 1890, str. 464.

¹⁾ Kdor se hoče o teh besedah v slovenščini prepričati, čitaj: M. F. Kvintiljana govorniški pouk, Franc Brežnik, profesor v Rudolfovem, XII. Ljubljanski Zvon 1887, 233. str. Jan.-Bartel 801. str.

kmet. Že Levstik je grajal te spake in prav je storil. Branik narodovega jezika ne smé se na nikogar ozirati, vsakemu treba svoje povedati, kakor zgovinar:

Ne na levo gledaj ne na desno,
Kaj vrstniki porekó ne baraj!
Kaj potomci porekó ne maraj!

Otresimo se pohlepnosti po tujstvu, ne jemljimo brez potrebe niti iz sorodnega jezika hrvatskega, marveč govorimo in pišimo v ljudstvu živeče besede, kakor so omenjene in pa tudi tale:

44. „*Svast, svasti*“, mesto »svakinja«, katere besede narod nima. Ali to nič ne dé. »Nevednosti naših pisateljev je vse vprék »svakinja«, piše dober poznavalec slovenskega jezika narodnega¹⁾, »kar Nemec imenuje Schwägerin.« »Svást, svastí, f. žena reče moževi sestri: svást. Idrijsko pri Koboridu«. Tako govoré in pišó tudi ostali Slovani. Staroslov. »svístb« f. (soror uxoris); to obliko preminjajo slovanska debela vsako po svojem glasoslovnem pomenu. Srbo-Hrvati: »svast, svastika; ruski: svest (ostarélo) der Frau Schwester; češki: svest f. fratris uxor vel uxoris soror; poljski: świesć f. des Mannes oder Frau Schwester.«²⁾ In Dalm. piše v bukvah Rut, pogl. I.: Noemi, mati umrših sinov Malona in Kilona šla je »f fvojéma dvéma Snahama . . . is Moabiterfke deshele . . . inu Arpa (žena umršega sinu) je küfhala fvojó Tafzho, Rut (žena drugega umršega Noeminega sinu) pak je per njej oftala. Ona je pak djala: Pole, tvoja Sveft fe je vérnila . . . verni fe tudi sa fvojó Sveftjo.« Da tukaj Dalm. piše »svest« in ne »svast«, ne čudimo se. Vsaj piše tudi »od Juda fvojga Teftu« v Reg., dasi ima sploh »Taft«, kakor tudi poleg splošnega: »zhaft, zhafzhen: zhefzhen.« Za lat.: »generat« lepo piše II. buk. Esd. »fe je bil pofvazhil.« In III. Mojz. 18. »Koku je delezh Shenitou v Svafzhini od Buga prepovedana.« In kakor »svakinja« nepotrebna je nam tudi beseda »netjak,

nečak, netjakinja in nečakinja«, ker imamo domačo: *stričnik, sestričina*.¹⁾

45. „*Sestati, sestojim*“ je nemški: bestehen aus etwas. Obto je nemčizna pri nas: »obstati, -stojim« n. pr. »Tu ga je ustavilo močno ladevje obstoječe iz 45 večjih ladij.«²⁾ Zakaj ne »tu ga je ustavilo ladevje, (močno) 45 ladij.« »Telesa obstojijo iz materije ali tvarine« m. »Telesa sestojijo« ali bolje »so iz materije«, »drugi pravijo, da obstoji tvarina iz prav majhnih, nerazdeljivih delcev«, mesto »pravijo, da sestoji, ali je«. In potemtakem je tudi pisati »sestavina, sestaven« in ne »sostavina, sostaven, sostati.« Zakaj naš glagol in samostalni, kakor tudi izvedenke, odgovarjajo staroslov. състави consistere, »съставъ сѹстѹпа compositio.« Da je »obstati obstojim« pri nas Slovencih res nemčizna, pričajo bratovski jeziki. Samo dva, tri vzglede iz hrvaščine in ruščine: »Dakako da je bilo težko ustanoviti od koliko in kakih atoma sastoji koje plinovito tijelo.« »Reči ćemo, da se te stvari sastoje od više počela.«³⁾ »Horošo, milaja moja! Ne zabivaj že, v čem dolžno sostojati hristosovanje . . .«⁴⁾ Večinoma pa se lahko izogibamo glagola »sestati, sestojim«, kateri je le knjižna beseda. N. pr.: »Človek obstoji iz duše in telesa.« »V tem slučaju ima pedagog opraviti z umetnostjo, katera obstoji v spretnosti, da pravočasno . . . uporablja načela vzgoje.«⁵⁾ namesto: »Človek je iz duše in telesa.« »V tem, pri tem ima pedagog opraviti z umetelnošjo, katera je spretnost, in ta je spretnost, da . . .« Pa zdí se nam, da tudi »sestati -ojim«, najsi je boljše, pravilnejše od »obstoji« in v navadi pri Rusih in Srbih, nekako diši po nemškem duhu. Vsaj v češčini je. Tako pravi Čeh ne pravi, kakor piše Fr. Bartoš: »Báseň sestává (sestavati bestehen) ze tří shoh«, marveč »skládá se«. »Byt sestavájící ze tří pokojů jest

¹⁾ Fr. Erjavec. Iz potne torbe. Letopis Matice Slovenske 1883, str. 244.

²⁾ »Vienac«, 41.

¹⁾ Med Idrijo in Vipavo poznajo besedi: *stričnik* (sestrinič) in *stričnika* za Cousin, Cousine.

²⁾ Ljubljanski Zvon 1890, str. 278.

³⁾ Napredak. Zagreb 1890, b 1, 7. 8. str.

⁴⁾ Podarok djetjam S. Petersburg.

⁵⁾ Vzgojeslovje. Spisal dr. Franc Kos. Ljubljana, 1890, str. 3, 16.

k pronajmuti« temveč: »Pronajme se byt o třech pokojih.«

46. „**Tekniti**“ pomeni kot dovršnik II. vrste navadno: gut anschlagen. In kot neprehajaven glagol — mislimo — je pogrešno pisati: »A še zadovoljnejše se je smehljala naša trójica v prvi sobi, videč, kako nenavadno tekne danes lekárniku pijača«, ¹⁾ mesto: »kako gre v slast, kako s slastjo pije, kako diši danes lekarju pijača.« In »Brzo pobijejo piščance, pokoljejo mirno v travi ležeče kóze ter jih spečejo, in dober tek imajo tudi«, ²⁾ t. j.: »sie haben guten Appetit.« Na kmetih navadno slišimo: »Hvala Bogu, letos pa ima N. N. (t. j. ena ali druga reč) tek, dober tek« t. j. gibt was aus, nima nič teka, gibt nichts aus.« Pisec pa ni hotel tega reči, ampak, »da so jim vse te reči šle v slast«. Človeku je lahko marsikaj »v slast«, ³⁾ naj mu tekne ali ne. *Slasten* geschmackhaft govore po savinski dolini: »Kruh je prav *slasten*«; drugo je pa *tečen* — gedeihlich, tak, da se ga človek najé, in zopet drugo *oslasten* — süsslich. Dobro bi bilo, da razlikujemo, kjer natančno lahko to delamo. Brez razloga nima narod različnih besedij za razne pojme. Stritar piše ⁴⁾: »Posebno dečka je bilo veselje gledati, kako mu je šlo v slast.« »V slast nama je šlo vse.« »Mnoge matere kruh jedel je sin pozneje, okusil je morebiti, kar ima svet dobrega, ali tako v slast mu ni šla nobena jed, kar jih je vžil potem.« In kaj naj rečemo o modernem »dobrem teku?« — Spomeniti mi je še nekkih besedij, živečih med narodom, javljane še kje zapisanih.

47. „**Zabavljati koga**“ ima v zadreški in gorenji savinski dolini med preprostim ljudstvom pomen francoskega: »faire la cour à q.« »Danes po potu je ongav I. tako zabavljaj ongavo M.« V drugem pomenu znana je beseda ljudstvu le iz knjige.

¹⁾ Ljublj. Zvon 1890, str. 190.

²⁾ Ljublj. Zvon 1890, str. 410.

³⁾ Mikl. Etym. W. str. 313.

⁴⁾ Jos. Stritarja Zbrani spisi II. 121, 408 itd.

48. „**Spleveniti, -nim**“ pomeni tudi v opomenjenih krajih nemško entwenden. Ne ravno »vzeti« in tudi ne »ukrasti«. »Pustil sem ruto in mi jo je nekdo splevenil.«

49. „**Zvest**“ znači obče med Slovenci poleg splošnega svojega pomena tudi n.: »sicher« v reklih: »Pred takim človekom si še človek življenja ni zvest«, des Lebens sicher, »meče okoli in maha, da si ni človek glave zvest.«

50. „**Zlobiti se**“ v preje omenjenih krajih pomeni: pretiti, žugati komu s čim. »On se mu je *zlobil*, da ga bo nabil.« Sicer imamo glagol »razlobiti se exsaevire«, zlob wüthend trub.¹⁾ Prestopiva Savino ter pojdiva v dravsko dolino, morebiti je že čez Dravo.

51. „**V šibke mu gre, v šibke mu je šlo, šla**“, tudi v omenjenih krajih znano reklo za nem. »schlecht gehen, auskommen.« N. pr. »Ubežal je, pa mu je v šibke šlo«, er ist zwar durchgegangen, aber schlecht ist es ihm gegangen, schwer ist er durchgekommen. »Lansko leto smo imeli malo sena, pa nam je na spomlad že šibke hodilo, v šibke šlo.« »Ima na mesec 30 goldinarjev, pa mu še v šibke gre, v šibke hodi«, geht ihm dennoch schlecht, kann er kaum auskommen. In več drugih fraz.

52. „**Prémraza, e**.“ Tako namreč imenujé okoli Marenberga ljudje to, kar se po drugodi sliši: »Voda je zmrzla, Savina, Dretja je zamrzla.« »Letos še ni bilo nič prémraze«, pravil mi je brodnik, »lani je bila taka prémraza, da nisem mogel voziti, in ljudje in živina so hodili čez prémrazo.« Katera nemška beseda odgovarja naši »prémrazi«? je-li še kje drugje znana ta beseda?

53. „**Glavanica**“, znana beseda tudi med ljudstvom, znači to, kar čitamo v Jan.-Bartlovem besednjaku (500): »Perrücke f. vlasulja, baroka.« In v tem kraju pomeni tudi škaf ali kebel, v katerem nosijo svinjam žret.

(Konec.)

¹⁾ Mikl. Etym. W. 405.

Laž je, Sloveni — « a čuj! pod oknom je godba hreščeča,
 Tolpe neskladnih glasov hrópejo žalostno vmes.
 Psalme smešeč pojó: „proč s papežem, bratje slobode!“
 Zdaj so odpeli — takó! hrupno odhajajo v noč,
 Medlo svetilka hrli, potrebna je tudi pokoja,
 Jaz sem pokoja željan, trudno je moje srcé. —
 Ena le misel še vstaja in žalostno lega na prsa:
 Kdaj li razpenil se bo Slaviji lažni privid?

—č—

Nekaj porabnih mislij o slovenščini v govoru in v pismu.

(Piše *France S. Lekše.*)

(Konec.)

Predno završim letos »porabne (praktične) misli o slovenščini«, popraviti treba nekaj, nekaj dostaviti in tudi ozreti se na dva — tri ustne in pisne ugovore in opazke. Polemizoval ne bodem, niti se spuščal v prepirke: za take ni letos prostora.

V števil. 11. t. l. na str. 343. so se vtihotapili neki pogreški. Radovoljni čitavec jih lahko popraviš.¹⁾ V číslu 50. na rečeni strani naj zadnji stavek popolnoma izostane, ali pa ga pristavi koncu čísla 51. Torej »Prestopiva Savíno ter pojdiva v dravsko dolíno, morebiti je že črez Dravo *Prémraza*.« Zadnji besedi še dodajem, da ima naglasak povsodi, v vseh padežih na: »pre —«, potem, takem: »prémraza, prémraze«. Kakor v č. 50, prečrtaj celi zadnji stavek v 53. číslu, ker je popolnoma pogrešen. Zakaj »škaf ali kebelj — kakor je tamkaj — v katerem nosijo svinjam žret«, ne imenujejo v poslednjič omenjenem kraju »glavanica«, ampak *poméjšnica*, katera beseda je poslednjikrat izostala, in se zato vrnila hiba. Doslej navedenim besedam naj dodam besedo, ki bode morebiti mnogim ugajala:

¹⁾ Ta napaka se ni vrnila niti po krivdi pisateljevi, niti po urednikovi. Marveč po dovršeni popravi se je zdelo potrebno v tiskarskem oziru nekaj izpustiti in nekaj prideti, da ni bila stran predolga. Tako so nastali oni gorostasni nesmisli, ki bi delali čast humorističnemu listu.

Uredn.

54. „*Listar, -arja*“, v pomenu: pismonos ali pismonoša, kakor piše Dalmat. Ester. VIII. »Na tu fo bily Krajlevi Piffarji poklicani . . . inu je bilu piffanu, kakòr je Mardohai sapovedal . . . vfaki desheli po nje pífmi . . . inu on je te Lysty poslal fksu jesdezhe lyftarje, na mladih Mesgih . . . Inu ty jesdezhi Lyftarji na Mesgeh fo bèrsu inu hitru vun jesdili . . .« Beseda ta mislim ne bi bila prenapačna. Napravljena je popolnoma pravilno in pravo za pravo boljša od sestavljenke in skovanke.

Dobri in zahvalni opazki uredništva na 342. strani t. l. pripomnim, da pozna tudi Dalmatin:

55. „*Strinič-a*“, patruclis. »Et patruus et patruelis . . .« Vulg. Lev. 25, 49. Dalmatin: »Kadar . . . tvoj Brat . . . obusha . . . taku se more potehmal, kadar se je predal, fpet refhiti inu ga more eden njegovih Bratou réfhiti ali njegou Striz ali strizheu fyn t. j. Strinizh.« III. buk. Moj. 25. Japelj: »... Ali njegov striz ali strizov fyn«. Skarić (Hrvat): »...« Tojest oli njegov stric oli njegov stričević« ibd. Megiser: »Vetter Vaters Bruders Sohn Patruelis Striniz, strizhiz, strizou fyn, vizhou fyn, Fratello, cugino.« Mimogredé še omenjam razven omenjenih: »svak, tast, tašča, snaha, svast (svest)« še dve rodovinski imeni, na kateri sem se naletel čitajoč Dalmatina. In ti sta:

56. „*Strina, e*“ t. j. strijčeva žena. »Ti némašh tvojga Ozheta brata . . . de bi njegovo sheno vsel. Sakaj ona je tvoja Strina«. III. Moj. buk. 18. Cfr. Etym. Wörth. Mikl. p. 327.

57. „*Devêr, devêr-ja*“ bruder des mannes, diver affinis lex.¹⁾ Dalm. Register: Erodias, Ariftobulova hzhy, Sakon prelomi s' fvoim Diverjom.« Dobro bi bilo, da se zopet poprimejo naši povestičarji starih in v narodu navadnih rodovinskih imen, in ne rabijo hrvatskih.

Umestni opombi na strani 310. bode slednji pritrdil. Zakaj znano je, da pisarijo Hrvatje: »izišao, izišla«, ali tako — krivo, kakor Slovenci: »izišel«. V dobrih hrv.-srbskih knjigah in časopisih le čitamo: »izašao, izašla«, kar popolnoma odgovarja našemu: »izešel, izešla, izešew, izešla«. Pri tej priliki tudi omenjam razširjeno spako, po časnikih sem ter tam pisano: »obelodaniti«, »obelodanil je knjigo« namesto že pri nas navadnega: »izešla, izšla je knjiga v I. od N.«, ali »izdal je, v dežel je poslal knjigo«.

Pišoč na strani 85., da je po naših časnikih razširjena beseda: »prestolonaslednik« nemčizna, grda spaka, nevredna književanja, namesto: cesarjevič in kraljevič, povedal sem dva vzgleda iz ruščine, katerima še dodam, kar sem nedavno čital v hrvaščini.²⁾ »Carevič nije deminutiv, kako ko misli, nego patronimik, biva sin carev, ili v širem smislu doglavnik carev. Poznata je nekadašnja poruka Krivošijska: Nijesmo mi ustali na cara, nego na careviče.« Carić je deminutiv, biva mali car. Poredi Kraljević i Kralić.«

Zelo mnogi so se zadevali ob to, kar je pisano na 56. strani t. l. Tako so neki ugovarjali, češ, »maša« znači Fett, in ne »missa Messe«, kar je prav le »meša«, drugi zopet, da jim s takimi in podobnimi besedami vsiljujem »mesto slovenščine« »Kranjsko špraho!«³⁾ Kdor ne pozna razvitka knjižnega jezika ter meša različnih narečij glasoslovje ceneč le svoje vaško narečje ali kako štajarsko — v mnogih štajarskih narečjih govoré

maša — za pravo slovenščino, tistemu se zdí lahko kaj takega. Drugi mislijo drugače. O tem sem pisal že dovolj v tem in prvem letniku¹⁾, torej rajši pritegnem nasprotnikom »maše«, da po nekod ali ravno povsod (?) znači ljudstvu »maša« Fett. Toda ljudstvo — v mojem rojstvenem kraju že — prav dobro razločuje izgovor v obeh besedah. V »maša« (recte mašča) Fett je pravi dolgi *a*, v »maša« kratek *a*, kateri je nastal iz *u*, »asl. mša messe, missa glag.«²⁾ In v knjižnem jeziku pisati in v olikanem govoru »gučati« »maša« mesto »mašča«, je tako pogrešno, kakor: »maševati se, odpušati, prebivališce . . .« mesto: »maščevati se, odpuščati, prebivališče«. Naposled »meša« nobenemu drugemu slovanskemu jeziku ne meša edinsti v pisavi in govoru, kakor le nam Slovincem. Tako je bolgarski: »misa, srbski misa, maša; češki: mše; poljski: msza . . . ahd. mēssa aus lat. missa it. messa. mša ist wohl deutschen, misa unmittelbar lat. ursprungs.«³⁾ Tisti, ki ugovarjajo, da iz »missa« ne more nastati *maša*, ker se *i* ne preminja v *a*, pač pa v *e*, naj si ne podticejo pod uho, kar tukaj piše Miklosich. Vedó naj, da je tudi njihova »meša unmittelbar deutschen ursprungs«, naša »maša« je pa iz stare ali cerkvene slovenščine »mša«. In da znanprej nihče ne meša z »maščo« »maše«, čitaj tudi naslednje: »maza — asl. mazati schmieren, mazь, maža salbe, nslov. mazati, kolomaz wagenschmiere habd. maz . . . 2) als. mastь salbe, farbe, mastiti mastiti umaštati, nslov. mast, mastiti, mašča.«⁴⁾ Preprosto ljudstvo prav dobro razločuje v izgovoru gledé na *a* obe besedi, naj jih torej tudi ne meša olikanec v izgovoru in pisavi.

Toliko dovolj za letos. Da se zopet vidimo v novem letu!

Dostavek uredništva. Gosp. I. Š. nam piše: Naj pripomnim k str. 342. štev. 11. »Dom in Svet«-a, da rabi tudi Belokranjec — vsaj v Adlešičih in Preloki — izraz »svast«, a s tem razločkom, da pravi mož ženini sestri »svast«, a žena moževi sestri »z'lva«.

¹⁾ Etym. Wörth. Miklosich str. 45.

²⁾ Program u Dubrovniku.

³⁾ Glej platnice »Dom in Svet«-a št. 4.

¹⁾ »Recimo katero.« I. letnik »D. in Sv.«

²⁾ Etym. Wörth. Miklosich str. 209.

³⁾ Etym. Wörth. str. 209.

⁴⁾ Ibid. pag. 185.

